

Lagrådsremiss

Skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 30 januari 2014

Beatrice Ask

Anneli Skoglund
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen föreslås att en ny lag om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten ska ersätta den nuvarande lagen från 1953 i samma ämne.

Vidare föreslås att Sverige ska tillträda 2005 års tilläggsprotokoll till Genèvekonventionerna från 1949 om skydd för krigens offer. Genom protokollet inrättas ett nytt kännetecken – den röda kristallen – som kompletterar bl.a. det röda korset som kännetecken för sjukvård och sjukvård under väpnade konflikter. Förslag lämnas till de lagändringar som behövs till följd av tillträdet. Ändringarna innebär bl.a. att svensk militär sjukvård tillfälligt ska kunna använda den röda kristallen om det röda korset är ifrågasatt av t.ex. politiska eller religiösa skäl. Det kan bidra till att svenska sjukvårdstrupper får ett starkare skydd vid fredsinsatser utomlands. Även Svenska Röda Korset ska kunna använda det nya kännetecknet.

Dessutom föreslås att ytterligare två internationella kännetecken ska skyddas – kännetecknet för anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter (t.ex. kärnkraftverk) och kännetecknet för kulturegendom.

Det föreslås att straffansvaret för otillåten användning av kännetecknen utvidgas så att det även omfattar missbruk av de nya kännetecknen.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den dag regeringen bestämmer.

Innehållsförteckning

1	Beslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten	5
2.2	Förslag till lag om ändring i firmalagen (1974:156)	8
2.3	Förslag till lag om ändring i varumärkeslagen (2010:1877)	11
3	Ärendet och dess beredning	12
4	Skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten	13
4.1	Genèvekonventionerna samt tilläggsprotokoll I och II	13
4.2	Kulturkonventionen	15
4.3	Lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.	15
5	Tilläggsprotokoll III	16
5.1	Ett nytt kännetecken – den röda kristallen	16
5.2	Sveriges tillträde till tilläggsprotokoll III	17
6	Allmänna utgångspunkter för en ny lag	18
7	Anpassningar till tilläggsprotokoll III	20
7.1	Den röda kristallen skyddas och kännetecknen jämföras	20
7.2	Den militära sjukvårdens och sjuksköterskors användning av kännetecken	21
7.3	Rödakors- och rödahalvmånerörelsens användning av kännetecken	22
7.4	Gemensamt kännetecken vid insatser under FN:s överinseende	24
8	Andra förändringar av skyddet för kännetecknen	25
8.1	Den civila sjukvårdens användning av kännetecken i fredstid	25
8.2	Utmärkning av anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter och av kulturogömdom	26
8.3	Straffansvar vid otillåten användning av kännetecken	27
8.4	Regeringen får delegera tillståndsprövningen	30
9	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	31
10	Ekonomiska och andra konsekvenser	32
11	Författningskommentar	33
11.1	Förslaget till lag om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten	33
11.2	Förslaget till lag om ändring i firmalagen (1974:156)	48
11.3	Förslaget till lag om ändring i varumärkeslagen (2010:1877)	50
Bilaga 1	Tilläggsprotokoll III till Genèvekonventionerna	52

Bilaga 2	Sammanfattning av betänkandet (SOU 2010:72).....	62
Bilaga 3	Betänkandets lagförslag	77
Bilaga 4	Förteckning över remissinstanserna	81

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten,
2. lag om ändring i firmalagen (1974:156),
3. lag om ändring i varumärkeslagen (2010:1877).

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten

Häri genom föreskrivs följande.

Lagens syfte

1 § Genom denna lag genomförs bestämmelser om kännetecken enligt följande internationella konventioner och protokoll i den internationella humanitära rätten:

1. Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående förbättrande av sårades och sjukas behandling vid stridskrafterna i fält (SÖ 1953:14),

2. Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående förbättrande av behandlingen av sårade, sjuka och skeppsbrutna tillhörande stridskrafterna till sjöss (SÖ 1953:15),

3. Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående skydd för civilpersoner under krigstid (SÖ 1953:17),

4. Tilläggsprotokoll I den 8 juni 1977 till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter (SÖ 1979:22),

5. Tilläggsprotokoll II den 8 juni 1977 till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande skydd för offren i icke-internationella väpnade konflikter (SÖ 1979:23),

6. Tilläggsprotokoll III den 8 december 2005 till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande antagande av ytterligare ett kännetecken,

7. Haagkonventionen den 14 maj 1954 om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt jämte tilläggsprotokoll (SÖ 1985:7).

Skyddade kännetecken

2 § Följande kännetecken är skyddade enligt denna lag:

1. ett märke som består av ett rött kors mot vit bakgrund, eller benämningen ”röda korset” eller ”Genèvekorset”,

2. ett märke som består av en röd ram i form av en kvadrat ställd på sin spets mot vit bakgrund, eller benämningen ”röda kristallen”,

3. ett märke som består av en röd halvmåne mot vit bakgrund, eller benämningen ”röda halvmånen”,

4. ett märke som består av ett rött lejon och en röd sol mot vit bakgrund, eller benämningen ”röda lejonet och solen”,

5. ett märke som utmärker civilförsvar och som består av en liksidig blå triangel mot orangefärgad bakgrund,

6. ett märke som utmärker anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter och som består av tre lysande orangefärgade cirkelar placerade på samma axel,

7. ett märke som utmärker kulturegendom och som består av en vapensköld med spetsen nedåt och med ett blåvitt snedkors, eller en kombination av tre upprepade sådana märken i en triangel.

Tillåten användning av kännetecknen

3 § Kännetecknen i 2 § får användas offentligt endast om det är förenligt med 4–8 §§, allmän folkrätt och de konventioner och protokoll som anges i 1 §.

4 § Militär sjukvård och militär själavårdspersonal får använda kännetecknen i 2 § 1–4.

Svensk militär sjukvård och själavårdspersonal får endast använda kännetecknet i 2 § 1. Ett annat kännetecken i 2 § 2–4 får dock användas tillfälligt om det kan förstärka skyddet.

5 § Internationella rödakorskommittén, Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen och de nationella föreningar som är knutna till den internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsen får använda kännetecknen i 2 § 1–4.

Föreningen Svenska Röda Korset får endast använda kännetecknet i 2 § 1. Kännetecknet i 2 § 2 får dock användas tillfälligt om detta på grund av särskilda omständigheter är påkallat för att underlätta arbetet. Om föreningen biträder den militära sjukvården, får föreningen därutöver tillfälligt använda ett kännetecken som den militära sjukvården tillfälligt använder för att förstärka skyddet enligt 4 § andra stycket.

Första stycket gäller också för andra föreningar som har till uppgift att biträda den militära sjukvården under en väpnad konflikt. En svensk förening får endast använda kännetecknet i 2 § 1. Sådan användning kräver tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Tillståndet får också avse tillfällig användning av ett annat kännetecken som den militära sjukvården tillfälligt använder för att förstärka skyddet enligt 4 § andra stycket.

6 § Civil sjukvård får använda märkena i 2 § 1–4 under en väpnad konflikt.

Svensk civil sjukvård får endast använda märket i 2 § 1. Sådan användning kräver tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Om det finns särskilda skäl och föreningen Svenska Röda Korset har lämnat samtycke, får svensk civil sjukvård använda märket i 2 § 1 för utmärkning i fredstid av fordon som används som ambulanser och för att visa hjälpstationer som uteslutande är avsedda för avgiftsfri vård av sårade och sjuka. Sådan användning kräver tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

7 § Sjukvård och själavårdspersonal som deltar i en insats under Förenta nationernas överinseende får gemensamt använda ett av kännetecknen i 2 § 1–4.

Svensk sjukvård och sjuvårdspersonal får använda ett sådant gemensamt kännetecken endast om regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer har lämnat samtycke till det.

8 § Kännetecknen i 2 § 5–7 får användas endast efter tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Straffansvar

9 § Den som i strid med denna lag använder ett kännetecken i 2 § för varor, tjänster eller verksamheter eller för utmärkning på skyltar, anslag eller liknande döms för otillåten användning av kännetecken i den internationella humanitära rätten till böter eller fängelse i högst sex månader. Detsamma gäller den som i näringsverksamhet på annat sätt använder ett sådant kännetecken i strid med denna lag.

Första stycket gäller också den som använder ett kännetecken som kan förväxlas med ett kännetecken i 2 §.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

Bemyndigande

10 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter för prövningen av ansökningar om tillstånd att använda ett kännetecken enligt denna lag.

1. Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer. Genom lagen upphävs lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.

2. Bestämmelserna om användning av de kännetecken som avses i 2 § 3 och 4 ska inte tillämpas i förhållande till varu- eller näringskännetecken som har registrerats eller använts före ikraftträdandet av den upphävda lagen.

3. Bestämmelserna om användning av de kännetecken som avses i 2 § 2, 6 och 7 ska inte tillämpas i förhållande till varu- eller näringskännetecken som har registrerats eller använts före ikraftträdandet, under förutsättning att användningen inte ger intryck av att ske i skyddande syfte under en väpnad konflikt.

2.2 Förslag till lag om ändring i firmalagen (1974:156)

Härigenom föreskrivs att 10, 16 och 16 b §§ firmalagen (1974:156) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §¹

En firma får inte registreras om den

1. strider mot lag eller annan författning eller mot goda seder eller allmän ordning,

2. utan tillstånd innehåller en sådan statlig eller internationell beteckning som enligt lag eller annan författning inte får användas obehörigen som firma, eller något som lätt kan förväxlas med en sådan beteckning,

3. utan tillstånd innehåller ett sådant kännetecken som enligt lagen (2014:000) om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten inte får användas obehörigen som firma, eller något som kan förväxlas med ett sådant kännetecken,

3. i annat fall är ägnad att vilseleda allmänheten,

4. i annat fall är ägnad att vilseleda allmänheten,

4. är identisk med ett äldre näringskännetecken för verksamhet av samma slag,

5. är identisk med ett äldre näringskännetecken för verksamhet av samma slag,

5. är identisk med eller liknar ett äldre näringskännetecken för verksamhet av samma eller liknande slag, om det finns en risk för förväxling, inbegripet risken för att användningen av firman leder till uppfattningen att det finns ett samband mellan den som använder firman och innehavaren av näringskännetecknet,

6. är identisk med eller liknar ett äldre näringskännetecken för verksamhet av samma eller liknande slag, om det finns en risk för förväxling, inbegripet risken för att användningen av firman leder till uppfattningen att det finns ett samband mellan den som använder firman och innehavaren av näringskännetecknet,

6. är identisk med eller liknar ett äldre näringskännetecken som är känt inom en betydande del av omsättningskretsen, om användningen av firman skulle dra otillbörlig fördel av eller utan skälig anledning vara till skada för näringskännetecknets särskilj-

7. är identisk med eller liknar ett äldre näringskännetecken som är känt inom en betydande del av omsättningskretsen, om användningen av firman skulle dra otillbörlig fördel av eller utan skälig anledning vara till skada för näringskännetecknets särskilj-

¹ Senaste lydelse 2010:1889.

ningsförmåga eller anseende,

7. kan förväxlas med ett kännetecken som användes här i landet eller i utlandet av någon annan vid tidpunkten för ansökan och som fortfarande används, om sökanden var i ond tro vid tidpunkten för ansökan,

8. innehåller eller består av något som är ägnat att uppfattas som någon annans egenartade efternamn, allmänt kända konstnärsnamn eller likartat namn, om användningen av firman skulle medföra en nackdel för bäraren av namnet och om namnet uppenbarligen inte syftar på någon sedan länge avliden,

9. innehåller något som kränker annans upphovsrätt till ett litterärt eller konstnärligt verk, eller

10. innehåller något som är ägnat att uppfattas som benämning på en stiftelse, ideell förening eller liknande sammanslutning.

De hinder för registrering som anges i första stycket 4–6 gäller på motsvarande sätt för

1. ett varumärke som är registrerat enligt 2 kap. varumärkeslagen (2010:1877) eller en internationell varumärkesregistrering som gäller i Sverige,

2. ett gemenskapsvarumärke som är registrerat enligt rådets förordning (EG) nr 207/2009 av den 26 februari 2009 om gemenskapsvarumärken eller en internationell varumärkesregistrering som gäller i Europeiska unionen, samt

3. ett inarbetat varukännetecken.

Om den firma som ansökan om registrering avser ska gälla i hela landet och den äldre rättigheten kännetecken eller av ett sådant namn är skyddat enligt 2 a §, finns det hinder mot registrering endast om skyddet för den äldre rättigheten gäller inom en väsentlig del av landet.

Trots första stycket 4–10 och andra stycket får registrering ske, om den vars rätt är i fråga medger det och hinder inte finns enligt

ningsförmåga eller anseende,

8. kan förväxlas med ett kännetecken som användes här i landet eller i utlandet av någon annan vid tidpunkten för ansökan och som fortfarande används, om sökanden var i ond tro vid tidpunkten för ansökan,

9. innehåller eller består av något som är ägnat att uppfattas som någon annans egenartade efternamn, allmänt kända konstnärsnamn eller likartat namn, om användningen av firman skulle medföra en nackdel för bäraren av namnet och om namnet uppenbarligen inte syftar på någon sedan länge avliden,

10. innehåller något som kränker annans upphovsrätt till ett litterärt eller konstnärligt verk, eller

11. innehåller något som är ägnat att uppfattas som benämning på en stiftelse, ideell förening eller liknande sammanslutning.

De hinder för registrering som anges i första stycket 5–7 gäller på motsvarande sätt för

1. ett varumärke som är registrerat enligt 2 kap. varumärkeslagen (2010:1877) eller en internationell varumärkesregistrering som gäller i Sverige,

2. ett gemenskapsvarumärke som är registrerat enligt rådets förordning (EG) nr 207/2009 av den 26 februari 2009 om gemenskapsvarumärken eller en internationell varumärkesregistrering som gäller i Europeiska unionen, samt

3. ett inarbetat varukännetecken.

Om den firma som ansökan om registrering avser ska gälla i hela landet och den äldre rättigheten kännetecken eller inarbetat varukännetecken som är skyddat enligt 2 a §, finns det hinder mot registrering endast om skyddet för den äldre rättigheten gäller inom en väsentlig del av landet.

Trots första stycket 5–11 och andra stycket får registrering ske, om den vars rätt är i fråga medger det och hinder inte finns enligt

första stycket 1–3.

första stycket 1–4.

16 §²

En registrering av en firma får hävas om

1. firman har registrerats i strid mot denna lag eller mot vad i annan författning är föreskrivet om firma,

2. registreringen fortfarande strider mot lagen, och

3. rätten till firman ändå inte får bestå enligt 8 §.

En registrering får vidare hävas om

1. innehavaren har upphört att vara näringsidkare,

2. firman har förlorat sin särskiljningsförmåga,

3. firman har kommit att strida mot lag eller annan författning eller mot goda seder eller allmän ordning, eller

4. firman har blivit vilseledande.

I de fall som avses i första stycket får registreringen inte hävas på den grunden att det enligt 10 § första stycket 4–7 finns ett hinder mot den, om hindret utgörs av en äldre registrerad firma och den äldre firman inte uppfyller kraven på användning enligt 16 a §.

I de fall som avses i första stycket får registreringen inte hävas på den grunden att det enligt 10 § första stycket 5–8 finns ett hinder mot den, om hindret utgörs av en äldre registrerad firma och den äldre firman inte uppfyller kraven på användning enligt 16 a §.

16 b §³

Den som vill inleda ett förfarande för att häva en registrering kan föra talan vid domstol, eller ansöka om hävning av registreringen hos berörd registreringsmyndighet enligt 16 c–16 q §§ (administrativ hävning).

Ett förfarande för att häva en registrering med stöd av 9 §, 10 § första stycket 1–3, 16 § andra stycket eller 16 a § får också inledas av en myndighet. Regeringen meddelar föreskrifter om vilken myndighet som får göra detta.

Ett förfarande för att häva en registrering med stöd av 9 §, 10 § första stycket 1–4, 16 § andra stycket eller 16 a § får också inledas av en myndighet. Regeringen meddelar föreskrifter om vilken myndighet som får göra detta.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

² Senaste lydelse 2010:1889.

³ Senaste lydelse 2010:1889.

2.3 Förslag till lag om ändring i varumärkeslagen (2010:1877)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 7 § varumärkeslagen (2010:1877) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

7 §

Ett varumärke får inte registreras om det

1. strider mot lag eller annan författning eller mot goda seder eller allmän ordning,

2. är ägnat att vilseleda allmänheten i fråga om varans eller tjänstens art, kvalitet, geografiska ursprung eller någon annan omständighet, *eller*

3. utan tillstånd innehåller en sådan statlig eller internationell beteckning eller ett sådant kommunalt vapen som enligt lag eller annan författning inte får användas obehörigen som varumärke, eller något som lätt kan förväxlas med en sådan beteckning eller ett sådant vapen.

2. är ägnat att vilseleda allmänheten i fråga om varans eller tjänstens art, kvalitet, geografiska ursprung eller någon annan omständighet,

3. utan tillstånd innehåller en sådan statlig eller internationell beteckning eller ett sådant kommunalt vapen som enligt lag eller annan författning inte får användas obehörigen som varumärke, eller något som lätt kan förväxlas med en sådan beteckning eller ett sådant vapen, *eller*

4. utan tillstånd innehåller ett sådant kännetecken som enligt lagen (2014:000) om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten inte får användas obehörigen som varumärke, eller något som kan förväxlas med ett sådant kännetecken.

Ett varumärke får inte heller registreras om märket innehåller eller består av något som är ägnat att uppfattas som en geografisk ursprungsbeteckning för vin eller spritdrycker och det avser vin eller spritdrycker av annat ursprung.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 19 september 2007 att tillkalla en kommitté för att kartlägga hur den internationella humanitära rätten har genomförts i Sverige (dir. 2007:134). Kommittén antog namnet Folkrättskommittén (Fö 2007:06). Enligt ett tilläggsdirektiv den 18 december 2008 fick Folkrättskommittén även i uppdrag att föreslå de författningsändringar som krävs för att möjliggöra en svensk ratificering av tilläggsprotokollet den 8 december 2005 till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande antagande av ytterligare ett kännetecken (tilläggsprotokoll III), dir. 2008:154. Tilläggsprotokollet finns i *bilaga 1*. I kommitténs uppdrag ingick också att göra en översyn av lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. och föreslå lämpliga ändringar. Enligt direktiven skulle översynsarbetet genomföras med utgångspunkt från förslagen i departementspromemorian Översyn av lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar och för civilförsvarets internationella kännetecken (Ds 1993:59).

Kommittén överlämnade i oktober 2010 sitt slutbetänkande, Folkrätt i väpnad konflikt – svensk tolkning och tillämpning (SOU 2010:72). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 2*. Betänkandets lagförslag finns i *bilaga 3*.

Betänkandet har remissbehandlats. Det finns en förteckning över remissinstanserna i *bilaga 4*. En remissammanställning finns tillgänglig i ärendet (Fö2010/1855/RS). Dessutom har berörda remissinstanser (Patent- och registreringsverket, Patentbesvärsrätten och Bolagsverket) i samband med en kompletterande remittering fått tillfälle att komma in med synpunkter på frågan om ändringar i firmalagen (1974:156) respektive varumärkeslagen (2010:1877), se avsnitt 8.3. Vidare har berörda remissinstanser (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Socialstyrelsen, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Affärsverket svenska kraftnät, Riksantikvarieämbetet, Sveriges Kommuner och Landsting, Stockholms läns landsting, Landstinget Sörmland, Norrbottens läns landsting, Svenska Röda Korset och Svenskt Näringsliv) i samband med en kompletterande remittering fått tillfälle att komma in med synpunkter på frågan om bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om avgifter för prövningen av ansökningar om tillstånd, se avsnitt 8.4.

I denna lagrådsremiss behandlar regeringen betänkandets förslag om Sveriges tillträde till tilläggsprotokoll III, de författningsändringar som föranleds av ett tillträde samt betänkandets förslag till övriga ändringar i lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.

4 Skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten

4.1 Genèvekonventionerna samt tilläggsprotokoll I och II

Folkrätten brukar definieras som sammanfattningen av de rättsregler som gäller för stater i deras inbördes, offentligrättsliga förhållanden. Folkrätten är således primärt staternas och statsamfundens rättsordning och reglerar i första hand förhållanden och uppträdanden mellan stater och i vissa fall mellanstatliga organisationer, såväl i fred som under en väpnad konflikt. Den internationella humanitära rätten (krigets folkrätt) syftar till att begränsa det lidande som väpnade konflikter orsakar samtidigt som militära behov av handlingsfrihet i syfte att försätta motpartens soldater ur stridbart skick och vinna över en fiende beaktas.

Till de viktigaste traktaterna inom den internationella humanitära rätten hör Genèvekonventionerna från den 12 augusti 1949: den första Genèvekonventionen angående förbättrande av sårades och sjukas behandling vid stridskrafterna i fält, den andra Genèvekonventionen angående förbättrande av behandlingen av sårade, sjuka och skeppsbrutna tillhörande stridskrafterna till sjöss, den tredje Genèvekonventionen angående krigsfångars behandling samt den fjärde Genèvekonventionen angående skydd för civilpersoner under krigstid (Genèvekonventionerna).

Konventionerna tar främst sikte på internationella väpnade konflikter, dvs. väpnat våld av viss intensitet mellan två eller flera stater. Ett visst minimiskydd gäller dock även vid icke-internationella konflikter, med vilket huvudsakligen menas väpnat våld, av en viss högre grad av intensitet, som inte är tillfälligt och som förekommer mellan statliga myndigheter och organiserade väpnade grupper eller mellan sådana grupper inom en stat. (För en närmare redogörelse för vad som avses med internationella respektive icke-internationella väpnade konflikter, se lagrådsremissen Straffansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser, s. 34–37, som regeringen beslutade den 21 november 2013.)

Genèvekonventionerna vidareutvecklas och kompletteras genom två tilläggsprotokoll från den 8 juni 1977: Tilläggsprotokoll I rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter och tilläggsprotokoll II rörande skydd för offren i icke-internationella väpnade konflikter (tilläggsprotokollen till Genèvekonventionerna).

Genèvekonventionerna och deras tilläggsprotokoll syftar till att skydda krigens offer och bygger på den grundläggande principen att civila, sårade och sjuka kombattanter (stridande) samt krigsfångar och sjuk- och sjuvårdspersonal ska ha ett omfattande skydd. Konventionerna har nått universell anslutning. Även tilläggsprotokollen har tillträtts av ett stort antal stater. Sverige har tillträtt såväl konventionerna som tilläggsprotokoll I och II.

Enligt konventionerna och protokollen är det röda korset, den röda halvmånen och det röda lejonet och solen internationellt erkända

kännetecken för sjukvården och själavården under väpnade konflikter. Det röda lejonet och solen användes tidigare av Persien men kännetecknet används inte längre. Det omfattas emellertid fortfarande av konventionernas och protokollens skydd.

Det röda korset och den röda halvmånen används för att märka ut personer och objekt som har ett särskilt skydd och som inte får anfallas. Personerna och objekten som får bära kännetecknen omfattas dock av skydd oavsett om de är utmärkta med kännetecknen eller inte. Det är alltså inte ett kännetecken i sig som medför skydd utan det är endast en manifestation om att personen är skyddad eller objektet är skyddat enligt den humanitära rätten.

I konventionerna och protokollen finns regler om hur de skyddade kännetecknen får användas. Huvudregeln såväl under väpnad konflikt som i fredstid är att kännetecknen endast får användas i två syften: skyddande och utmärkande syfte (se artikel 44 i den första Genèvekonventionen). Användning i skyddande syfte innebär användning av ett kännetecken för att utmärka eller skydda personer eller objekt som har skydd enligt den humanitära rätten. Kännetecknet ska vara stort i förhållande till den person eller det objekt som skyddas. Med användning i utmärkande syfte avses i huvudsak att ett kännetecken används för att visa att en person eller ett objekt tillhör den internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsen. Användningen skiljer sig från användning i skyddande syfte genom att den inte får signalera något skydd och att kännetecknet ska vara av liten storlek.

Användningen av kännetecknen har enligt den första Genèvekonventionen och tilläggsprotokoll I huvudsakligen reserverats för den militära sjukvården och själavården, dvs. sjukvårdsformationer och sjukvårdsanstalter, för sjukvårdspersonal som används för uppsökande, omhändertagande, transport eller vård av sårade och sjuka, för själavårdspersonal som tjänstgör vid stridskrafterna, för personal som utbildats för att vid behov tjänstgöra som biträdande sjukvårdare eller sjukbärare samt för materiel och sjuktransporter. Detsamma gäller enligt den andra Genèvekonventionen för motsvarande objekt och personer till sjöss samt enligt den fjärde Genèvekonventionen och tilläggsprotokoll I för civila sjukvårdsenheter, sjuktransporter och sjukvårdspersonal. I vissa fall kan också sjukvårdszoner utmärkas med kännetecknen.

Det röda korset och den röda halvmånen får också användas av Internationella rödakorskommittén och Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen. Dessutom får de erkända nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna och vissa andra föreningar använda kännetecknen när de bistår den militära sjukvården. De nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna får också använda kännetecknen för att visa att en person eller ett objekt tillhör rödakors- och rödahalvmånerörelsen.

I tilläggsprotokoll I regleras också skyddet för de internationella kännetecknen som utmärker personer och objekt inom civilförsvaret respektive anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter, t.ex. kärnkraftverk och dammar.

4.2 Kulturkonventionen

Under en väpnad konflikt eller ockupation har även kulturegendom skydd. Det följer av Haagkonventionen den 14 maj 1954 om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt jämte tilläggsprotokoll (kulturkonventionen). Med kulturegendom avses fast och lös egendom som har stor betydelse för varje folks kulturarv, t.ex. minnesmärken, byggnader, konstverk, manuskript, böcker eller andra föremål av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt intresse. Vidare omfattas byggnader där kulturegendom förvaras.

Kulturegendom kan ha ett allmänt eller ett speciellt skydd. Det senare gäller bara egendom av mycket stor betydelse. Sådant skydd tillförsäkras kulturegendom genom att den förs in i ett internationellt register hos FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur (Unesco).

För att underlätta identifieringen kan skyddad kulturegendom utmärkas med ett särskilt kännetecken.

4.3 Lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.

Skyddet för det röda korset, den röda halvmånen, det röda lejonet och solen och det internationella kännetecknet för civilförsvaret finns i Sverige huvudsakligen reglerat i lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.

Det röda korset får användas offentligt endast som kännetecken för militär sjukvård, militärpräster, de internationella rödakorsorganisationerna eller utländska nationella föreningar som i sina hemländer får använda kännetecknet. Med regeringens tillstånd får det också användas av föreningen Svenska Röda Korset och andra svenska föreningar som biträder den militära sjukvården i krig. Tillstånd att använda det röda korset får vidare omfatta civil sjukvård under krig och räddningstjänsten vid kusten. I vissa fall får regeringen också lämna tillstånd för utmärkning i fredstid av fordon som används som ambulans och för att ange hjälpstationer som uteslutande är avsedda för avgiftsfri vård av sårade och sjuka.

Den röda halvmånen samt det röda lejonet och solen skyddas också. De får användas offentligt endast om det är tillåtet enligt avtal med främmande makt. Det internationella kännetecknet för civilförsvaret får inte användas offentligt utan medgivande av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Otillåten användning av de skyddade kännetecknen kan leda till straffansvar. Straffansvaret tar framför allt sikte på kommersiell användning, t.ex. att obehörigen sälja en vara som försetts med rödakorsmärket, medan svåra överträdelser under väpnade konflikter kan utgöra folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § första stycket 2 brottsbalken. Regeringen föreslår i lagrådsremissen Straffansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser en ny lag som bl.a. ska ersätta 22 kap. 6 § brottsbalken. Förslaget innebär att användning av de skyddade kännetecknen som sker i strid med allmän folkrätt och som

leder till död eller allvarlig personskada kan utgöra krigsförbrytelse om övriga förutsättningar är uppfyllda.

I totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12) finns föreskrifter till ledning för tolkningen och tillämpningen för svensk del av den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter enligt Genèvekonventionerna och deras tilläggsprotokoll I och II samt kulturkonventionen. Där anges bl.a. vad som avses med sjukvårds-, själavårds- och civilförsvarspersonal för svensk del. Som sjukvårdspersonal anses all personal som under höjd beredskap uteslutande har till uppgift att sörja för de skadades och sjukas välbefinnande genom förebyggande eller vårdande åtgärder inom den civila eller militära hälso- och sjukvården, tandvården eller veterinärverksamheten eller inom den kommunala tillsynen på miljö- och hälsoskyddsområdet. Som själavårdspersonal anses fältpräster samt andra präster, om de är knutna till Försvarsmakten eller den civila hälso- och sjukvården. Som civilförsvarspersonal anses huvudsakligen de som under höjd beredskap tjänstgör i den kommunala organisationen för räddningstjänst eller fullgör uppgifter inom befolkningsskyddet, om de inte är att anse som sjukvårdspersonal.

Enligt förordningen är det Försvarsmakten och Socialstyrelsen som i fredstid ska vidta förberedelser för utmärkning med rödakorsmärket medan det är Myndigheten för samhällsskydd och beredskap som i fredstid ska vidta förberedelser för utmärkning med det internationella kännetecknet för civilförsvaret. Av förordningen följer också att Affärsverket svenska kraftnät, Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna ska fullgöra uppgifter när det gäller utmärkning med det internationella kännetecknet för anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter respektive det internationella kännetecknet för kulturegendom.

I folkrättsförordningen anges också att rödakorsmärket och det internationella kännetecknet för anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter i vissa fall får användas på allmänna kartor.

5 Tilläggsprotokoll III

5.1 Ett nytt kännetecken – den röda kristallen

Trots att det röda korset och den röda halvmånen känns igen och är erkända över större delen av världen respekteras de inte alltid i väpnade konflikter. I vissa fall har kännetecknen uppfattats som ett religiöst, politiskt eller kulturellt ställningstagande. En del stater har också haft svårt att välja något av de redan erkända kännetecknen som sitt lands permanenta kännetecken. Mot den bakgrunden har det funnits behov av ett neutralt kännetecken, helt utan religiösa, politiska eller kulturella kopplingar som kan urholka kännetecknets skyddsvärde. Parterna till Genèvekonventionerna beslutade därför vid en diplomatkonferens i Genève 2005 om ytterligare ett tilläggsprotokoll till konventionerna.

Genom protokollet inrättas ett nytt kännetecken som kompletterar de tidigare erkända kännetecknen för sjukvård och själavårdspersonal. Vid den internationella rödakors- och rödahalvmånekonferensen 2006

beslutades att kännetecknet skulle benämnas den röda kristallen. Den röda kristallen består av en röd ram i form av en kvadrat ställd på sin spets mot vit bakgrund (artikel 2.2 i tilläggsprotokoll III).

Enligt protokollet får de stater som vill det använda den röda kristallen som sitt permanenta kännetecken. Hittills har det röda korset haft en särställning i förhållande till de andra kännetecknen men nu jämställs samtliga kännetecken, inklusive den röda kristallen, med varandra (artikel 2.1). Villkoren och begränsningarna för att använda den röda kristallen är desamma som för de redan erkända kännetecknen (artikel 2.3).

Förutom att etablera ett nytt kännetecken innebär protokollet också andra tillägg i den humanitära rätten, bl.a. möjliggörs en mer flexibel användning av kännetecknen. Det införs en möjlighet för den militära sjukvården och den militära själavårdspersonalen samt för de erkända nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna att tillfälligt använda ett annat kännetecken än det man normalt använder (artiklarna 2.4 och 3.3). Vidare kan de erkända nationella föreningarna som använder den röda kristallen som sitt kännetecken i utmärkande syfte infoga andra kännetecken, t.ex. det röda korset, i den röda kristallen (artikel 3.1 och 3.2). Internationella rödakorskommittén samt Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen får också använda sig av den röda kristallen under vissa omständigheter (artikel 4). En annan nyhet är att insatser under FN:s överinseende ska kunna använda ett gemensamt kännetecken (artikel 5).

Protokollet består av 17 artiklar och ett annex. I artiklarna 1–7 finns materiella bestämmelser medan övriga artiklar är av mer teknisk art och behandlar bl.a. frågor om undertecknande och ratificering av protokollet. I annexet finns en avbildning av den röda kristallen.

Protokollet trädde i kraft den 14 januari 2007. Den 30 mars 2006 undertecknade Sverige protokollet. För svensk del träder protokollet i kraft sex månader efter den dag då ratifikationsinstrumentet har deponerats.

5.2 Sveriges tillträde till tilläggsprotokoll III

Regeringens förslag: Riksdagen godkänner 2005 års tilläggsprotokoll III till 1949 års Genèvekonventioner.
--

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens (se SOU 2010:72 s. 536 och 537).

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan invändning. *Svenska Röda Korset* välkomnar ett svenskt tillträde till protokollet och förespråkar en snabb ratificeringsprocess. Även *Amnesty International* framhåller att ett tillträde bör ske skyndsamt.

Skälen för regeringens förslag: Om svenska militära styrkor agerar i konfliktområden där användningen av det röda korset är förenad med risker, kan det finnas behov av att tillfälligt märka ut sjukvårdstrupperna med ett annat kännetecken. Ett tillträde till tilläggsprotokoll III skulle

alltså kunna bidra till att förbättra säkerheten för svensk militär sjukvård och militär sjukevårdspersonal i sådana situationer.

Protokollet innebär också förbättringar för den sjukvård och sjukevårdspersonal som deltar i insatser under FN:s överinseende. Det införs en möjlighet att vid sådana insatser använda ett gemensamt kännetecken. För den internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsen, inklusive Svenska Röda Korset, innebär protokollet också fördelar. Protokollet möjliggör användning av den röda kristallen i stället för det röda korset om det kan underlätta arbetet.

Genom att tillträda tilläggsprotokoll III kan Sverige dessutom bidra till att stärka statusen och skyddet för den röda kristallen globalt. Ett tillträde innebär också att skyddet för den röda halvmånen stärks. Protokollet slår nämligen fast att alla kännetecknen har samma status.

Remissinstanserna är genomgående positiva till att Sverige tillträder protokollet. Hittills (januari 2014) har 66 stater tillträtt protokollet, däribland våra nordiska grannländer och en majoritet av EU:s medlemsstater. Det talar för att även Sverige bör tillträda det. För ett tillträde talar också att Sverige historiskt sett bidragit vid utvecklingen av den internationella humanitära rätten och att Sverige var engagerat i förhandlingarna när tilläggsprotokoll III arbetades fram.

Sammantaget innebär tilläggsprotokoll III en betydande förstärkning av de befintliga reglerna i Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I och II. Regeringen bedömer därför att Sverige bör tillträda protokollet. Enligt 10 kap. 3 § första stycket regeringsformen krävs riksdagens godkännande innan regeringen ingår en bindande internationell överenskommelse som förutsätter att en lag ändras eller upphävs eller att en ny lag stiftas, eller i övrigt gäller ett ämne som riksdagen ska besluta om. Ett tillträde till tilläggsprotokollet förutsätter lagändringar. Regeringen föreslår därför att riksdagen godkänner tilläggsprotokollet.

6 Allmänna utgångspunkter för en ny lag

Regeringens förslag: Lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. upphävs och ersätts med en ny lag om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten. Frånsett de ändringar som framgår av följande avsnitt förs den nuvarande regleringen över till den nya lagen.

Kommitténs förslag och bedömning: Kommittén föreslår att lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. omarbetas, men framhåller också att förslagen är så genomgripande att de väl kan motivera att den nuvarande lagen ersätts med en ny lag (se SOU 2010:72 s. 545 och 546). I övrigt överensstämmer kommitténs förslag i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna yttrar sig inte i frågan.

Skälen för regeringens förslag: Lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. behöver anpassas till

tilläggsprotokoll III. Den behöver också förtydligas och moderniseras. Lagen är alltså i flera avseenden i behov av en översyn.

Den nuvarande lagen innebär att Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I och II har införlivats med nationell rätt genom transformering, dvs. har omarbetas till svensk författningstext i den utsträckning som krävs. Tilläggsprotokoll III och de delar av Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I och II som föranleder nya ställningstaganden i detta lagstiftningsärende bör genomföras på samma sätt.

I lagen bör det anges att dess syfte är att genomföra bestämmelser om kännetecken i tre av de fyra Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I–III samt i kulturkonventionen. Någon hänvisning bör däremot inte göras till den tredje Genèvekonventionen eftersom den saknar bestämmelser om kännetecken. Av lagen bör det, liksom i dag, framgå vilka kännetecken som är skyddade, vem som får använda dem och i vilka fall tillstånd krävs.

Liksom för närvarande kan de närmare förutsättningarna för användningen av kännetecknen följa av de bakomliggande internationella regelverken som lagen hänvisar till. Det gäller framför allt detaljerade beskrivningar av kännetecknens utseende och hur utmärkningen går till samt definitioner av vad som avses med t.ex. militär respektive civil sjukvård. Av lagen bör det, till skillnad från vad som nu är fallet, för tydlighetens skull framgå att användningen av de skyddade kännetecknen ska vara förenlig med dessa konventioner och protokoll.

Den humanitära rätten baseras inte bara på traktater utan också på sedvanerätt, vilken i korthet uppstår om staters gemensamma handlingssätt, dvs. statspraxis, utvecklar sig till en sedvana som också grundar sig på en rättsövertygelse hos staterna. En sedvanerättslig norm är som huvudregel bindande för världens samtliga stater. Traktater binder däremot endast de stater som tillträtt överenskommelsen. (För en närmare redogörelse för den humanitära rättens beståndsdelar se SOU 2010:72 s. 93–106.)

Genèvekonventionerna har universell anslutning. Tilläggsprotokoll I och II har däremot inte tilltratts av alla stater. Detsamma gäller för kulturkonventionen. Samtliga dessa konventioner och protokoll anses dock till stora delar omfattas av sedvanerätten, bl.a. anses otillbörlig användning av de erkända kännetecknen för sjukvård och sjuvårdspersonal liksom det internationella kännetecknet för kulturegendom vara förbjuden. (För en närmare redogörelse för den sedvanerättsliga utvecklingen, särskilt Internationella rödakorskommitténs studie av sedvanerätten, se SOU 2010:72 s. 279–483.)

Den sedvanerättsliga utvecklingen kan alltså ha betydelse i förhållande till stater som inte har anslutit sig till konventionerna och protokollen. Den har också betydelse i förhållande till icke-internationella väpnade konflikter, där den traktaträttsliga regleringen förekommer i mindre omfattning än för internationella väpnade konflikter. Regeringen delar därför kommitténs uppfattning att den sedvanerättsliga utvecklingen på området bör beaktas vid tillämpningen av lagen. Detta innebär att det finns skäl att i lagen inte bara ange att användningen ska vara förenlig med konventionerna och protokollen utan även med allmän folkrätt, med vilken avses just sedvanerätten.

Reglerna bör vidare utformas så att de inte omöjliggör för utländska aktörer att använda ett skyddat kännetecken i Sverige, om en sådan användning är förenlig med den humanitära rätten.

I lagen bör det också finnas en tydlig straffrättslig reglering för de fall användningen av kännetecknen är otillåten.

Behovet av både sakliga och redaktionella ändringar i 1953 års lag är så pass stort att den bör ersättas av en ny lag. Lagen kommer att omfatta olika slags kännetecken som erkänns inom den humanitära rätten, inte bara sjukvårdsbeteckningar. Den nya lagen föreslås därför få namnet lag om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten.

Frånsett de ändringar som framgår av följande avsnitt bör den nuvarande regleringen föras över i sak oförändrad till den nya lagen. Det gäller rätten att använda det röda korset för den militära sjukvården och den militära självvårdspersonalen samt för de internationella rödakorsorganisationerna. Det gäller också möjligheten till sådan användning för de föreningar som biträder den militära sjukvården under en väpnad konflikt liksom möjligheten för de civila sjukvården, inklusive räddningstjänsten vid kusten, att använda det röda korset under en väpnad konflikt. Det gäller slutligen också bestämmelserna om det internationella kännetecknet för civilförsvaret.

7 Anpassningar till tilläggsprotokoll III

7.1 Den röda kristallen skyddas och kännetecknen jämföras

Regeringens förslag: Ett skydd införs för kännetecknet den röda kristallen.

Samtliga kännetecken för sjukvård och självvård jämföras.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens (se SOU 2010:72 s. 538 och 539).

Remissinstanserna tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan invändning.

Skälen för regeringens förslag: Ett tillträde till tilläggsprotokoll III innebär att Sverige åtar sig att ge den röda kristallen samma skydd som bl.a. det röda korset sedan tidigare åtnjuter. För att uppfylla protokollets krav bör därför ett skydd för kännetecknet (dvs. både märket och benämningen) den röda kristallen införas.

I lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. har det röda korset en särskild ställning i förhållande till de andra kännetecknen. Det har sin grund i att den första Genèvekonventionen etablerar en hierarki mellan de erkända kännetecknen där det röda korset är huvudregeln och den röda halvmånen och det röda lejonet och solen accepteras undantagsvis.

I tilläggsprotokoll III slås det nu fast att kännetecknen har samma status (artikel 2.1) och det fastställs att villkoren för användning av den

röda kristallen ska vara identiska med villkoren för användning av de andra kännetecknen (artikel 2.3). För att lagen ska vara förenlig med protokollets krav bör det därför tydliggöras att samma skydd gäller för de fyra kännetecknen som kan användas för att utmärka sjukvård och själavård. (Se vidare avsnitt 8.3 angående straffansvar vid otillåten användning av den röda kristallen.)

Att kännetecknen jämföras innebär som huvudregel ingen förändring för svensk del. Försvarsmakten, Svenska Röda Korset, andra svenska föreningar som har till uppgift att biträda den militära sjukvården under en väpnad konflikt och den civila sjukvården ska även fortsättningsvis normalt använda det röda korset som kännetecken.

7.2 Den militära sjukvårdens och själavårdspersonalens tillfälliga användning av kännetecknen

Regeringens förslag: Den svenska militära sjukvården och själavårdspersonalen ska tillfälligt få använda den röda kristallen, den röda halvmånen eller det röda lejonet och solen om det kan förstärka skyddet.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens (se SOU 2010:72 s. 538–540).

Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan invändning.

Skälen för regeringens förslag: Enligt den humanitära rätten får den militära sjukvården och själavårdspersonalen använda det röda korset, den röda halvmånen och det röda lejonet och solen för att märka ut personer och objekt med anknytning till sjukvård och själavård (t.ex. sjukvårdstrupper, sjuktransportfordon och sjukvårds- och själavårdspersonal). Kännetecknen får användas i skyddande syfte under väpnade konflikter samt för utmärkning för detta syfte även i fredstid.

Den svenska militära sjukvården och själavårdspersonalen kan för närvarande bara använda det röda korset. I tilläggsprotokoll III (artikel 2.4) införs en möjlighet för sjukvården och själavårdspersonalen hos de väpnade styrkorna att tillfälligt använda ett annat kännetecken än det som man normalt använder. En förutsättning för ett sådant byte är att användningen kan förstärka skyddet. För svensk del skulle det exempelvis kunna röra sig om situationer då Försvarsmakten deltar i insatser i konfliktområden där det röda korset är ifrågasatt och ett annat kännetecken därför ger bättre skydd.

Att möjligheten till tillfällig användning finns för den militära sjukvården och den militära själavårdspersonalen bör framgå av lagen. Sådan användning får bara ske om det kan förstärka skyddet.

Regleringen bör dessutom vara utformad så att tillfällig användning enligt tilläggsprotokoll III inte omöjliggörs för utländsk militär sjukvård och militär själavårdspersonal, om sådan användning skulle aktualiseras i Sverige.

7.3 Rödakors- och rödahalvmånerörelsens användning av kännetecken

Regeringens förslag: Kravet på att föreningen Svenska Röda Korset behöver tillstånd i varje enskilt fall för att använda det röda korset ersätts av en rätt till användning som framgår direkt av lagen.

Föreningen Svenska Röda Korset ska tillfälligt få använda den röda kristallen om detta på grund av särskilda omständigheter är påkallat för att underlätta arbetet. Föreningen Svenska Röda Korset, liksom andra svenska föreningar som biträder den militära sjukvården under en väpnad konflikt, ska också tillfälligt få använda den röda kristallen, den röda halvmånen eller det röda lejonet och solen om den militära sjukvården tillfälligt använder ett sådant kännetecken.

Kommitténs förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens (se SOU 2010:72 s. 538–541 och 545–547). Kommittén lämnar dock inte något förslag om tillfällig användning av kännetecknen när det gäller andra svenska föreningar än föreningen Svenska Röda Korset.

Remissinstanserna tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan invändning.

Skälen för regeringens förslag

Svenska Röda Korsets rätt att använda det röda korset

De nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna har en särskild ställning och roll enligt Genèvekonventionerna. Föreningarna biträder bl.a. den militära sjukvården med att omhänderta, transportera och vårda sårade och sjuka under väpnade konflikter. I den mån föreningarna biträder den militära sjukvården har de rätt att använda det röda korset eller den röda halvmånen för att skydda t.ex. sjukvårdsanstalter och personal. Detsamma gäller andra frivilliga, erkända och bemyndigade hjälpföreningar som biträder den militära sjukvården.

Dessutom får de nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna i enlighet med nationell rätt och de principer som fastställs vid de internationella rödakors- och rödahalvmånekonferenserna använda kännetecknen för sin verksamhet i fredstid samt med vissa begränsningar under väpnade konflikter när de inte biträder den militära sjukvården. Användningen sker i sådant fall i utmärkande syfte för att visa att en person eller ett objekt tillhör rödakors- och rödahalvmånerörelsen.

Av lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. följer att de internationella rödakorsorganisationerna och utländska erkända nationella föreningar har rätt att använda det röda korset och de andra erkända kännetecknen. Svenska Röda Korset behöver däremot regeringens tillstånd för sin användning av det röda korset. Samtidigt har regeringen konstaterat att Svenska Röda Korset är den enda nationella rödakorsföreningen i Sverige och att föreningen genom flera författningar har en kompletterande roll till de nationella myndigheterna på det humanitära området (Ju2007/7313/L3). Mot bakgrund av den särskilda ställning föreningen sedan länge har i Sverige delar regeringen kommitténs uppfattning att Svenska Röda Korset inte längre bör vara

beroende av tillstånd i det enskilda fallet från regeringen för att använda det röda korset. I stället bör föreningen ges en rätt till användning direkt i lagen. Genom ändringen markeras att Svenska Röda Korset har en särskild ställning som stöd till de offentliga myndigheterna inom det humanitära området och som den enda nationella rödakorsföreningen i Sverige.

De nationella föreningarnas användning av kännetecknen måste enligt den första Genèvekonventionen vara förenlig inte bara med det egna landets lagstiftning utan också med de principer som fastställs vid de internationella rödakors- och rödahalvmånekonferenserna. Att principerna är bindande för Svenska Röda Korset och andra staters nationella föreningar som verkar i Sverige följer bl.a. av den generella hänvisningen i lagen till Genèvekonventionerna där det anges att användningen av kännetecknet måste vara förenlig med principerna (se avsnitt 6).

Svenska Röda Korsets tillfälliga användning av andra kännetecken än det röda korset

Svenska Röda Korset kan för närvarande bara använda det röda korset. Genom tilläggsprotokoll III införs en möjlighet för de nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna att i exceptionella fall tillfälligt använda den röda kristallen i utmärkande syfte för att visa sin tillhörighet med rödakors- och rödahalvmånerörelsen. En sådan användning är tillåten endast för att underlätta föreningens arbete (artikel 3.3).

Att en sådan möjlighet till tillfällig användning av den röda kristallen finns för Svenska Röda Korset bör framgå av lagen. Användningen får bara ske i exceptionella fall. Det bör därför, som utredningen föreslår, krävas att användningen på grund av särskilda omständigheter är påkallad för att underlätta föreningens arbete.

Svenska Röda Korset kan dessutom tillfälligt använda ett annat kännetecken än det röda korset i skyddande syfte, om föreningen biträder den militära sjukvården och Försvarsmakten tillfälligt använder ett annat kännetecken än det röda korset. Att en sådan möjlighet till tillfällig användning finns för Svenska Röda Korset bör också framgå av lagen. Detsamma bör gälla beträffande möjligheten till tillfällig användning för andra svenska föreningar som biträder den militära sjukvården under en väpnad konflikt.

Regleringen bör dessutom vara utformad så att tillfällig användning enligt tilläggsprotokoll III inte omöjliggörs för utländska erkända föreningar, om sådan användning skulle aktualiseras i Sverige. Detsamma gäller den användning av den röda kristallen som är tillåten för Internationella rödakorskommittén, Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen och deras personal för att underlätta arbetet (artikel 4).

7.4 Gemensamt kännetecken vid insatser under FN:s överinseende

Regeringens förslag: Den sjukvård och själavårdspersonal som deltar i en insats under FN:s överinseende ska gemensamt få använda det röda korset, den röda kristallen, den röda halvmånen eller det röda lejonet och solen. För att svensk sjukvård och själavårdspersonal ska få använda något av dem krävs att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer har lämnat samtycke till det.

Kommitténs förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens (se SOU 2010:72 s. 538 och 542 och 552–554). Kommittén föreslår, till skillnad från regeringen, att användningen av ett gemensamt kännetecken vid en insats under FN:s överinseende ska tillståndsprövas.

Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan invändning. *Malmö tingsrätt* efterfrågar dock ett förtydligande avseende det samtycke som krävs från de truppbidragande staterna.

Skälen för regeringens förslag: Genom tilläggsprotokoll III införs en möjlighet för den sjukvård och själavårdspersonal som deltar i en insats under FN:s överinseende att använda ett av de skyddade kännetecknen, dvs. det röda korset, den röda kristallen, den röda halvmånen eller det röda lejonet och solen. Ett byte till ett gemensamt kännetecken förutsätter att samtliga stater som deltar i insatsen samtycker (artikel 5). Hittills har man bara kunnat använda den egna statens permanenta kännetecken. Nu ska en multinationell insats kunna använda ett gemensamt kännetecken, t.ex. värdlandets kännetecken eller det kännetecken som används av majoriteten av de deltagande staterna. Användningen behöver inte vara tillfällig.

Att en sådan möjlighet att använda ett gemensamt kännetecken vid insatser under FN:s överinseende finns bör framgå av lagen. Till skillnad från kommittén anser regeringen inte att svensk sjukvårds och själavårdspersonals användning av ett annat kännetecken i samband med en insats under FN:s överinseende ska tillståndsprövas. I stället bör det framgå av lagen att användningen kräver att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer har lämnat samtycke till det.

Regleringen bör vidare utformas så att användning av ett gemensamt kännetecken inte omöjliggörs för utländska insatser under FN:s överinseende, om sådan användning skulle aktualiseras i Sverige.

8 Andra förändringar av skyddet för kännetecknen

8.1 Den civila sjukvårdens användning av kännetecknen i fredstid

Regeringens förslag: Tillstånd för att i fredstid märka ut fordon som används som ambulanser och för att visa hjälpstationer som uteslutande är avsedda för avgiftsfri vård av sårade och sjuka ska lämnas endast om det finns särskilda skäl och föreningen Svenska Röda Korset lämnat samtycke.

Kommitténs förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens (se SOU 2010:72 s. 545 och 547–551). Kommittén föreslår dock inte att det uttryckligen ska framgå att det endast är ambulanser och hjälpstationer som i vissa fall ska få utmärkas i fredstid.

Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan invändning.

Skälen för regeringens förslag: Enligt den humanitära rätten har den civila sjukvården, såsom sjukhus, sjukvårdstransporter, sjukvårdspersonal och viss själavårdspersonal, en skyddad status under väpnade konflikter. I den civila sjukvården inkluderas också räddningstjänsten vid kusten. Dessa personer och objekt kan få utmärkas med ett kännetecken på samma sätt som den militära sjukvården, dvs. för att visa att de är skyddade enligt den humanitära rätten. I detta kan även ingå vissa förberedande åtgärder som vidtas inför en väpnad konflikt.

Kännetecknen får också undantagsvis användas i fredstid, i enlighet med varje stats lagstiftning och efter uttryckligt medgivande från någon av de nationella rödakors- eller rödahalvmåneföreningarna, för att utmärka fordon som används som ambulanser och för att ange var de hjälpstationer ligger som uteslutande är avsedda för avgiftsfri vård av sårade eller sjuka (artikel 44 fjärde stycket i den första Genèvekonventionen).

Enligt lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. får regeringen lämna tillstånd för den civila sjukvården att använda rödakorsmärket för utmärkning i fredstid av fordon som används som ambulanser och för att ange hjälpstationer som uteslutande är avsedda för avgiftsfri vård av sårade och sjuka. Att samtycke krävs från Svenska Röda Korset framgår inte av lagtexten, men sådant samtycke krävs i praktiken innan regeringen beviljar tillstånd till användningen.

För att upprätthålla respekten för det röda korset är det viktigt att möjligheten att använda rödakorsmärket i fredstid är begränsad. Det finns annars en risk att det röda korset uppfattas avse sjukvård i största allmänhet, vilket kan leda till att kännetecknets skyddsvärde under väpnade konflikter urvattnas. Med hänsyn till de förutsättningar för användningen som anges i Genèvekonventionerna och deras tilläggsprotokoll anser regeringen att det liksom i dag bör framgå att tillstånd kan avse utmärkning i fredstid av fordon som används som ambulanser och av vissa hjälpstationer. Regeringen delar kommitténs uppfattning att

det bör införas ett krav på att det finns särskilda skäl för sådan användning, eftersom det av den första Genèvekonventionen framgår att användningen endast får ske undantagsvis. Vidare anser regeringen, liksom kommittén, att det av lagen bör framgå att en förutsättning för att tillstånd till användningen ska kunna lämnas är att Svenska Röda Korset har samtyckt till användningen.

8.2 Utmärkning av anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter och av kulturegendom

Regeringens förslag: Ett skydd införs för kännetecknet som utmärker anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter och kännetecknet som utmärker kulturegendom. Användningen av kännetecknen ska kräva tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens (se SOU 2010:72 s. 545, 551 och 552).

Remissinstanserna tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan invändning.

Skälen för regeringens förslag: Inom den humanitära rätten erkänns också andra kännetecken än de som utmärker sjukvård och själavård. Bland annat erkänns de internationella kännetecknen för utmärkning av anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter och för utmärkning av kulturegendom.

Dammar, vallar och kärnkraftverk har ett särskilt skydd enligt den humanitära rätten, eftersom anfall mot dessa kan utlösa farliga krafter och leda till svåra förluster bland civilbefolkningen (artikel 56 i tilläggsprotokoll I och artikel 15 i tilläggsprotokoll II till Genèvekonventionerna). I syfte att underlätta identifiering av sådana anläggningar och installationer får de utmärkas med ett särskilt kännetecken bestående av en grupp av tre lysande orangefärgade cirklar placerade på samma axel.

Även kulturegendom är skyddad enligt den humanitära rätten. Det finns en risk att sådan egendom skadas eller förstörs under väpnade konflikter. Genom kulturkonventionen förbinder sig parterna att respektera och skydda kulturegendom under väpnade konflikter och under ockupation. Bland annat skyddas minnesmärken, byggnader, konstverk och andra kulturföremål. Sådan egendom kan utmärkas med ett kännetecken bestående av en vapensköld med spetsen nedåt och med ett blåvitt snedkors. Kännetecknet används ensamt eller upprepat tre gånger beroende på graden av skydd. Kulturegendom under allmänt skydd får utmärkas med ett ensamt kännetecken. Det är frivilligt att utmärka sådan egendom. Kännetecknet upprepat tre gånger får bara användas för egendom med speciellt skydd. Sådant skydd tillförsäkras kulturegendom genom att den förs in i ett internationellt register hos FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur (Unesco). Det är obligatoriskt att utmärka sådan egendom under väpnade konflikter.

Det saknas i dag regler om skydd för kännetecknen för utmärkning av anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter respektive kulturegendom i Sverige. I samband med att lagen ses över anser regeringen, i likhet med kommittén, att det är lämpligt att ett sådant skydd införs. Härigenom stärks skyddet för de anläggningar och installationer som får utmärkas. För Sveriges del är det främst fråga om utmärkning av kärnkraftverk och vissa dammar. Vidare stärks skyddet för den kulturegendom som får utmärkas. Regeringen anser liksom kommittén att det bör krävas tillstånd för att få använda kännetecknen. (Se nedan angående straffansvar vid otillåten användning av dessa kännetecken.)

8.3 Straffansvar vid otillåten användning av kännetecken

Regeringens förslag: Den som i strid med lagen använder den röda kristallen eller de internationella kännetecknen för anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter eller för kulturegendom ska dömas för otillåten användning av kännetecken i den internationella humanitära rätten till böter eller fängelse i högst sex månader. Samma straffskala ska gälla även vid användning av övriga kännetecken i strid med lagen. Straffansvaret förtydligas och skärps i viss utsträckning beträffande samtliga kännetecken.

Med anledning av det skärpta straffansvaret görs följdändringar i varumärkeslagen och firmalagen.

Kommitténs förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens (se SOU 2010:72 s. 545 och s. 554–558). Kommittén föreslår inte några följdändringar i varumärkeslagen (2010:1877) eller firmalagen (1974:156).

Remissinstanserna tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan invändning. *Patent- och registreringsverket* och *Patentbesvärslagen* framhåller dock att regleringen av förväxlingsrisk i straffbestämmelsen avseende de skyddade kännetecknen och regleringen av förväxlingsrisk som registreringshinder i varumärkeslagen respektive firmalagen bör utformas på ett mer likartat sätt.

Skälen för regeringens förslag

Straffansvar vid otillåten användning av de nya kännetecknen

Enligt Genèvekonventionerna med tilläggsprotokoll ska missbruk av de skyddade kännetecknen förebyggas och förhindras. I Sverige kan allvarligare fall av missbruk av kännetecknen som skyddas enligt lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. liksom missbruk av andra inom den humanitära rätten erkända kännetecken utgöra folkrättsbrott om gärningen utgör en svår överträdelse av den humanitära rätten. Straffet för detta brott är fängelse i högst fyra år och, för det fall att brottet är grovt, fängelse i högst arton år eller på livstid (22 kap. 6 § brottsbalken). Regeringen föreslår i lagrådsremissen

Straffansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser en ny lag som bl.a. ska ersätta 22 kap. 6 § brottsbalken. Förslaget innebär att användning av de skyddade kännetecknen som sker i strid med allmän folkrätt och som leder till död eller allvarlig personskada kan utgöra krigsförbrytelse om övriga förutsättningar är uppfyllda. Lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2014. Med anledning av förslaget till ny strafflag lägger regeringen i denna lagrådsremiss inte fram något förslag till ändring i 22 kap. 6 § brottsbalken, som innehåller en hänvisning till lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.

I andra fall, framför allt vid kommersiell användning, kan otillåten användning av kännetecknen i dag straffas med böter eller fängelse med stöd av lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. Ansvar för otillåten användning av kännetecknen kan enligt lagen uppkomma i flera situationer. Den första är att någon säljer en vara som obehörigen försetts med ett skyddat märke, benämning eller annat kännetecken och den andra är att någon i sin firma obehörigen tar in en sådan benämning. En tredje situation är att någon på annat sätt bryter mot förbuden mot användning i lagen. Vidare omfattar straffansvaret användning som inte avser själva märket, benämningen eller kännetecknet utan ett märke, en benämning eller ett kännetecken som har en sådan likhet med det skyddade kännetecknet att förväxling lätt kan ske.

Genom ett tillträde till tilläggsprotokoll III förbinder sig Sverige att förebygga och förhindra missbruk av den röda kristallen på samma sätt som missbruk av de redan skyddade kännetecknen för sjukvård och sjuvlavård (artikel 6.1 i tilläggsprotokoll III). Användning av den röda kristallen som sker i strid med den föreslagna lagen bör alltså på samma sätt som de sedan tidigare erkända kännetecknen omfattas av straffansvar.

Vidare föreslås i avsnitt 8.2 att skydd införs för kännetecknen för utmärkning av anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter respektive kulturegendom. I likhet med kommittén anser regeringen att det är motiverat att dessa kännetecken också omfattas av samma straffrättsliga skydd som övriga kännetecken.

Straffansvaret förtydligas...

I samband med att lagen nu ses över finns det anledning att överväga om straffansvaret bör förtydligas. Regeringen delar kommitténs uppfattning att den nuvarande regleringen kan leda till oklarheter om straffansvarets gränser. Det gäller inte minst vad som avses med att någon ”eljest bryter mot de i nämnda paragrafer stadgade förbuden”. En viss språklig modernisering behövs också. Det finns mot den bakgrunden skäl att se över och förtydliga straffbestämmelsen.

Kriminaliseringen bör främst ta sikte på otillåten användning i näringsverksamhet. Skyddet för kännetecknen bör dock inte begränsas till sådan användning utan också omfatta annan form av otillåten offentlig användning, dvs. oavsett om användningen äger rum i näringsverksamhet eller inte. Liksom i dag bör lagens ordalydelse inte begränsas till enbart otillåten användning i fredstid utan straffansvaret bör också kunna omfatta gärningar under en väpnad konflikt.

Kriminaliseringen bör omfatta användning av det röda korset och de övriga kännetecknen för andra ändamål än de som de är avsedda för. Det förekommer att kännetecknen, framför allt det röda korset, felaktigt används bl.a. i kommersiellt syfte. Det röda korset används t.ex. för att i samband med olika slags tjänster förespegla en koppling till sjukvård eller snabb hjälp (bl.a. vid fönster- eller rörskador). Det bör därför tydliggöras att straffansvaret inte enbart avser användning som kännetecken för varor eller verksamheter utan också för tjänster. Det bör också vara straffbart att använda kännetecknen för utmärkning på skyltar, anslag eller liknande. Genom att straffansvaret omfattar användning av ett kännetecken för varor, tjänster eller verksamheter eller för utmärkning täcks de flesta fall av kommersiell användning av ett kännetecken, såsom att förse varor eller förpackningar med kännetecknet, sälja sådana varor eller använda kännetecknet i firmor, affärshandlingar eller reklam.

Med en sådan utformning kommer straffansvaret inte att omfatta all användning. Kännetecknen bör kunna användas i berättande och beskrivande sammanhang, t.ex. i samband med journalistisk verksamhet och konstnärliga uttryck, eftersom kännetecknet då inte används som ett individualiseringsmedel (jfr prop. 1960:167 s. 62 och 70). Även rent privat användning kommer att falla utanför det straffbara området, eftersom endast offentlig användning omfattas av lagen.

Kommittén föreslår att straffansvaret ska omfatta ett allmänt förbud mot användning i näringsverksamhet. Visserligen kommer många fall av användning i näringsverksamhet att omfattas av förbudet att använda kännetecknen för varor, tjänster och verksamheter samt för utmärkning på skyltar, anslag eller liknande, men det går inte att utesluta att vissa förfaranden i näringsverksamhet kan falla utanför ett sådant förbud, t.ex. användningen av ett kännetecken i ett dekorativt syfte. En liknande reglering finns också när det gäller skydd för statsvapen (1 § första och andra styckena lagen [1970:498] om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar). Enligt regeringen bör därför all slags användning i näringsverksamhet omfattas av kriminaliseringen.

... och skärps i viss utsträckning

Enligt den nuvarande regleringen är det straffbart att använda märke, benämning eller kännetecken som företer en sådan likhet med ett skyddat kännetecken att förväxling lätt kan ske. *Svenska Röda Korset* framhåller att det förekommer ett omfattande missbruk av det röda korset. Regeringen delar kommitténs uppfattning att det är viktigt att motverka missbruk även i de fall där märken och benämningar är förväxlingsbara med t.ex. det röda korset men där kravet på att förväxling lätt kan ske inte är uppfyllt. Även ett sådant missbruk riskerar att urvattna kännetecknens skyddsvärde under väpnade konflikter. Därför finns det skäl att i viss utsträckning skärpa kraven så att det för straffansvar är tillräckligt att förväxling med ett skyddat kännetecken kan ske och alltså inte uppställa något krav på att förväxling lätt kan ske.

Varumärken eller firmor får inte registreras om de utan tillstånd innehåller en skyddad beteckning enligt lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. eller något som lätt kan förväxlas med en sådan beteckning. Varumärkeslagen och firmalagen

bör, i enlighet med påpekanden från *Patent- och registreringsverket* och *Patentbesvärsträtten*, ändras så att de krav som ställs upp vid registrering av nya varumärken och firmor överensstämmer med straffansvaret vid otillåten användning av kännetecknen. Det innebär att varumärken och firmor inte bör kunna registreras om de utan tillstånd innehåller ett skyddat kännetecken eller något som kan förväxlas med ett skyddat kännetecken. Detta torde inte föranleda någon större förändring i den förväxlingsbedömning som registreringsmyndigheterna utför (jfr prop. 1960:167 s. 222).

Regeringen gör också samma bedömning som kommittén när det gäller att det bör införas ett undantag från straffansvar vid ringa fall. Vid bedömningen av om en gärning är att anse som ringa bör samtliga relevanta omständigheter beaktas, t.ex. att en utmärkning varit tillfällig.

Straffskalan för brott mot 1953 års lag är böter eller fängelse. Eftersom något maximistraff inte anges i lagtexten finns det skäl att revidera straffskalan och ange ett straffmaximum. Straffvärdet för gärningarna motiverar enligt regeringen en straffskala på böter eller fängelse i högst sex månader. En sådan straffskala är också väsentligen i linje med vad som gäller i våra nordiska grannländer.

8.4 Regeringen får delegera tillståndsprovningen

Regeringens förslag: Regeringen ska få delegera tillståndsprovningen till en myndighet och det ska ges ett bemyndigande till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om avgifter för provningen av ansökningar enligt lagen.

Kommitténs förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens såvitt avser delegation av tillståndsprovningen. Utredningen lämnar inget förslag till avgiftsbemyndigande (se SOU 2010:72 s. 545 och 552–554).

Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan någon invändning.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen får för närvarande endast delegera tillståndsprovningen för användning av det internationella kännetecknet för civilförsvaret. Det finns inte någon möjlighet att delegera övrig tillståndsprovning, dvs. provningen av om det röda korset får användas av Svenska Röda Korset, andra svenska föreningar och den civila sjukvården, inklusive räddningstjänsten vid kusten.

Att delegera regeringsärenden har sedan länge varit ett sätt att rationalisera regeringens verksamhet. Delegeringsarbetet är ett led i strävandena att ge regeringen möjlighet att ägna mer tid och kraft åt reformarbete och övergripande planering och prioritering. Målsättningen är därför att befria regeringen från ärenden som inte kräver ställningstaganden från regeringen som politiskt organ (se t.ex. prop. 1988/89:100 bil. 2 s. 10 och prop. 1990/91:100 bil. 2 s. 55–57).

Provningen av tillstånd att använda de skyddade kännetecknen grundas på lagens bestämmelser och kräver inte något politiskt ställningstagande. De förslag som nu lämnas innebär också en modernisering och förtydliganden av lagen som torde innebära att den blir klarare och lättare

att tillämpa, bl.a. för de myndigheter som tillståndsgivningen kan komma att delegeras till. Dessutom är delegation av tillståndsprövningen redan möjlig beträffande ett av kännetecknen – det internationella kännetecknet för civilförsvaret.

Mot denna bakgrund bör regeringen ges möjlighet att delegera all tillståndsgivning enligt lagen. Det rör sig alltså om tillstånd för svensk civil sjukvård, inklusive räddningstjänsten vid kusten, och vissa svenska föreningar att använda det röda korset. Vidare omfattas tillstånd att använda de internationella kännetecknen för anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter respektive kulturegendom. Liksom tidigare bör regeringen ha möjlighet att delegera tillståndsprövningen när det gäller det internationella kännetecknet för civilförsvaret. När det gäller Svenska Röda Korsets möjlighet att använda det röda korset föreslås i avsnitt 7.3 att det nuvarande kravet på tillstånd i det enskilda fallet ersätts av en rätt till användning som ges direkt i lagen.

Det bör också införas en möjlighet för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om avgifter för provningen av ansökningar enligt lagen, vilket berörda remissinstanser inte invänder emot.

9 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagen om skydd för kännetecknen i den internationella humanitära rätten ska träda i kraft den dag regeringen bestämmer. Lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. (1953 års lag) ska då upphöra att gälla.

Övergångsbestämmelsen till 1953 års lag om användning av den röda halvmånen och det röda lejonet och solen förs över i huvudsak oförändrad till den nya lagen.

Bestämmelserna om användning av den röda kristallen, det internationella kännetecknet för utmärkning av anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter och det internationella kännetecknet för utmärkning av kulturegendom ska inte tillämpas i förhållande till varu- eller näringskännetecknen som har registrerats eller använts före ikraftträdandet av den nya lagen, under förutsättning att användningen inte ger intryck av att ske i skyddande syfte under en väpnad konflikt.

Även följdändringarna i varumärkeslagen och firmalagen ska träda i kraft den dag regeringen bestämmer.

Kommitténs förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens (se SOU 2010:72 s. 559 och 560). Kommittén lämnar inte något förslag om att övergångsbestämmelsen till 1953 års lag ska föras över till den nya lagen.

Remissinstanserna tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan några invändningar.

Skälen för regeringens förslag: Tilläggsprotokoll III träder i kraft sex månader efter den dag då ratifikationsinstrumentet har deponerats. Det är inte möjligt att nu ange vilken dag protokollet kommer att träda i kraft i förhållande till Sverige. Det bör därför överlämnas till regeringen att bestämma tidpunkten för ikraftträdande av lagen om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten och om upphävande av lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. Detsamma gäller följdändringarna i varumärkeslagen och firlagen.

Av övergångsbestämmelserna till den nuvarande lagen framgår att bestämmelserna om skydd för märkena eller benämningarna den röda halvmånen och det röda lejonet och solen inte ska tillämpas i förhållande till varumärke eller firma som registrerats eller brukats före lagens utfärdande. Denna övergångsbestämmelse bör föras över i huvudsak oförändrad till den nya lagen.

Enligt tilläggsprotokoll III får en stat tillåta att tidigare användare av den röda kristallen får fortsätta att använda kännetecknet under förutsättning att användningen inte ger intryck av att ske i skyddande syfte under väpnad konflikt. Regeringen delar kommitténs uppfattning att det bör införas en övergångsbestämmelse som innebär att bestämmelserna om användning av den röda kristallen inte ska tillämpas i förhållande till varu- eller näringskännetecken som har registrerats eller använts före ikraftträdandet, under förutsättning att användningen inte ger intryck av att ske i skyddande syfte under en väpnad konflikt.

Motsvarande övergångsbestämmelse bör också införas när det gäller användning av de internationella kännetecknen för utmärkning av anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter respektive kulturregdom. En sådan reglering är förenlig med tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna och med kulturkonventionen.

10 Ekonomiska och andra konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen medför inte några ökade kostnader för det allmänna eller enskilda.
--

Kommitténs bedömning överensstämmer med regeringens (se SOU 2010:72 s. 643–645).

Remissinstanserna delar kommitténs bedömning eller avstår från att yttra sig i frågan.

Skälen för regeringens bedömning: I lagrådsremissen föreslås att nytt skydd införs för tre kännetecken. I övrigt innebär de föreslagna lagändringarna anpassningar till tilläggsprotokoll III som framför allt innebär att kännetecknen kan användas på ett mer flexibelt sätt av militär sjukvård och militär självårdspersonal samt rödakors- och rödahalvmånerörelsen. Dessutom görs en generell översyn av lagen för att modernisera den och ytterligare anpassa den till framför allt Genèvekonventionerna och deras tilläggsprotokoll.

När det gäller skyddet som införs för de tre nya kännetecknen skulle det kunna få konsekvenser främst för innehavare av varu- eller

näringskännetecken. De övergångsbestämmelser som föreslås innebär dock att varu- och näringskännetecken som registrerats eller använts före ikraftträdandet i princip ska kunna fortsätta att användas även om de står i strid med det skydd som införs.

För företag som framöver skulle vilja registrera varumärken och firmor som innehåller de nya kännetecknen torde det nya skyddet inte innebära några större begränsningar mot registrering än vad som redan är för handen. En ansökan om registrering som innehåller dessa kännetecken skulle redan enligt nuvarande regler sannolikt kunna avslås t.ex. då varumärket eller firman skulle kunna anses vilseledande (2 kap. 7 § första stycket 2 varumärkeslagen och 10 § första stycket 3 firmalagen). Sammantaget bedöms därför lagförslagen inte leda till kostnadsökningar för enskilda eller på annat sätt få effekter för företagens arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt.

I lagrådsremissen föreslås bl.a. att missbruk av tre nya kännetecken ska kriminaliseras. Förändringarna i straffansvaret får i första hand antas ha en preventiv effekt. De kostnadsökningar som nykriminaliseringen kan medföra för rättsväsendets myndigheter får anses så begränsade att de kan finansieras inom ramen för befintliga anslag.

Vidare föreslås att regeringen ska få delegera tillståndsprövningarna till myndighet. Det har endast förekommit ett fåtal tillståndsärenden hos regeringen under de senaste tio åren. Under 1990-talet förekom det något fler ärenden, dock inte fler än i genomsnitt ett par ärenden per år. Mot den bakgrunden bedöms det framöver inte bli fråga om fler än högst ett par ärenden per år. Eftersom ärendena är så pass ovanligt förekommande bedöms de förvaltningsmyndigheter som kommer att beröras kunna hantera ärendena inom befintliga budgetramar. Dessutom föreslås att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om avgifter för tillståndsgivningen. Sammantaget bedöms därför förslagen inte leda till några kostnadsökningar för det allmänna.

11 Författningskommentar

11.1 Förslaget till lag om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten

Den nya lagen om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten ersätter lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. som varit i kraft sedan 1954. Genom den nya lagen införs skydd för ytterligare tre kännetecken i den internationella humanitära rätten – den röda kristallen, kännetecknet för utmärkning av anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter samt kännetecknet för kulturegendom. Ändringarna föranleds i första hand av ett svenskt tillträde till tilläggsprotokollet den 8 december 2005 till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande antagande av ytterligare ett kännetecken (tilläggsprotokoll III). Den nya lagen innebär också att de kännetecken som redan är skyddade (det röda korset,

den röda halvmånen, det röda lejonet och solen samt det internationella kännetecknet för civilförsvaret) även fortsättningsvis är skyddade.

I en inledande bestämmelse (1 §) anges att lagens syfte är att genomföra bestämmelser om kännetecknen enligt en rad konventioner och protokoll i den internationella humanitära rätten. Därefter anges vilka kännetecknen som är skyddade (2 §) och vilken användning av kännetecknen som är tillåten (3–8 §§). Vidare finns en straffbestämmelse som tar sikte på otillåten användning av kännetecknen (9 §). Lagen avslutas med ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om avgifter (10 §).

Många bestämmelser har sin motsvarighet i 1953 års lag och förs över med endast redaktionella och språkliga ändringar. Det gäller rätten att använda det röda korset för den militära sjukvården och den militära sjukavårdspersonalen samt för de internationella rödakorsorganisationerna. Det gäller också möjligheten till sådan användning för de föreningar som biträder den militära sjukvården under en väpnad konflikt liksom möjligheten för den civila sjukvården, inklusive räddningstjänsten vid kusten, att använda det röda korset under en väpnad konflikt. Det gäller slutligen också bestämmelserna om det internationella kännetecknet för civilförsvaret. De tidigare förarbetena kan därför i stor utsträckning tjäna till vägledning för tillämpningen av lagen, se prop. 1953:142 och bet. 1LU 1953:44. Det gäller även förarbetena till den lagändring som gjordes i samband med att Sverige tillträdde tilläggsprotokollet den 8 juni 1977 till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter (tilläggsprotokoll I) och tilläggsprotokollet den 8 juni 1977 till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande skydd för offren i icke-internationella väpnade konflikter (tilläggsprotokoll II), se prop. 1978/79:77 och bet. UU 1978/79:24.

Lagens syfte

1 § Genom denna lag genomförs bestämmelser om kännetecknen enligt följande internationella konventioner och protokoll i den internationella humanitära rätten:

1. Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående förbättrande av sårades och sjukas behandling vid stridskrafterna i fält (SÖ 1953:14),

2. Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående förbättrande av behandlingen av sårade, sjuka och skeppsbrutna tillhörande stridskrafterna till sjöss (SÖ 1953:15),

3. Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående skydd för civilpersoner under krigstid (SÖ 1953:17),

4. Tilläggsprotokoll I den 8 juni 1977 till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter (SÖ 1979:22),

5. Tilläggsprotokoll II den 8 juni 1977 till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande skydd för offren i icke-internationella väpnade konflikter (SÖ 1979:23),

6. Tilläggsprotokoll III den 8 december 2005 till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande antagande av ytterligare ett kännetecken,

7. Haagkonventionen den 14 maj 1954 om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt jämte tilläggsprotokoll (SÖ 1985:7).

Paragrafen innehåller en upplysning om att syftet med lagen är att genomföra bestämmelser om kännetecken enligt vissa konventioner och protokoll i den internationella humanitära rätten. Paragrafen saknar motsvarighet i 1953 års lag om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. Övervägandena finns i avsnitt 6.

Med den internationella humanitära rätten avses den del av folkrätten som innehåller regler som är tillämpliga under väpnade konflikter. Folkrätten är sammanfattningen av de rättsregler som gäller för stater i deras inbördes, offentligrättsliga förhållanden. Folkrätten är således primärt staternas och statssamfundets rättsordning och reglerar i första hand förhållanden och uppträdanden mellan stater och i vissa fall mellanstatliga organisationer, såväl i fred som under en väpnad konflikt.

Av paragrafen framgår att syftet med lagen är att genomföra bestämmelser om kännetecken enligt tre av de fyra Genèvekonventionerna från 1949 samt 1977 års tilläggsprotokoll I och II och 2005 års tilläggsprotokoll III till konventionerna. Den tredje Genèvekonventionen angående krigsfångars behandling omfattas inte, eftersom den inte innehåller några bestämmelser om kännetecken.

Genèvekonventionerna och deras tilläggsprotokoll utgör centrala traktater inom den humanitära rätten. De syftar till att skydda krigets offer och bygger på den grundläggande principen att civila, sårade och sjuka kombattanter (stridande) samt krigsfångar och sjuk- och själavårdspersonal ska ha ett omfattande skydd.

Konventionerna reglerar behandling av sårade och sjuka vid stridskrafterna i fält (den första Genèvekonventionen), sårade, sjuka och skeppsbrutna tillhörande stridskrafterna till sjöss (den andra Genèvekonventionen) och krigsfångar (den tredje Genèvekonventionen) samt skydd för civilpersoner under krigstid (den fjärde Genèvekonventionen).

Enligt artikel 2, som är gemensam för konventionerna, ska konventionerna tillämpas i varje förklarad krig eller annan väpnad konflikt som uppstår mellan två eller flera av de fördragslutande parterna. Även om konventionerna främst alltså reglerar internationella väpnade konflikter slår de fast att ett visst minimiskydd också ska gälla i icke-internationella väpnade konflikter. En internationell väpnad konflikt föreligger i allmänhet då två eller flera stater använder väpnat våld av viss intensitet mot varandra. Med en icke-internationell väpnad konflikt menas huvudsakligen väpnat våld, av en viss högre grad av intensitet, som inte är tillfälligt och som förekommer mellan statliga myndigheter och organiserade väpnade grupper eller mellan sådana grupper inom en stat. Se vidare avsnitt 4.1 angående internationella respektive icke-internationella väpnade konflikter. Vissa av konventionernas bestämmelser, t.ex. när det gäller användning av kännetecken, ska också tillämpas i fredstid.

Genom tilläggsprotokoll I och II vidareutvecklas och kompletteras konventionerna. Tilläggsprotokoll I handlar om skydd för offren i internationella väpnade konflikter medan tilläggsprotokoll II reglerar skydd för offren i icke-internationella väpnade konflikter.

I Genèvekonventionerna och tilläggsprotokollen erkänns det röda korset, den röda halvmånen och det röda lejonet och solen som internationella kännetecken för sjukvård och själavård. I tilläggsprotokoll I regleras också skyddet för de internationella kännetecknen för

civilförsvaret respektive anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter. Genom tilläggsprotokoll III etableras ytterligare ett kännetecken för sjukvård och själavård – den röda kristallen.

Syftet med lagen är också att genomföra bestämmelser om kännetecken enligt 1954 års konvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt jämte tilläggsprotokoll (kulturkonventionen). Konventionen syftar till att skydda kulturegendom under en väpnad konflikt eller ockupation.

Skyddade kännetecken

2 § Följande kännetecken är skyddade enligt denna lag:

1. ett märke som består av ett rött kors mot vit bakgrund, eller benämningen ”röda korset” eller ”Genèvekorset”,
2. ett märke som består av en röd ram i form av en kvadrat ställd på sin spets mot vit bakgrund, eller benämningen ”röda kristallen”,
3. ett märke som består av en röd halvmåne mot vit bakgrund, eller benämningen ”röda halvmånen”,
4. ett märke som består av ett rött lejon och en röd sol mot vit bakgrund, eller benämningen ”röda lejonet och solen”,
5. ett märke som utmärker civilförsvaret och som består av en liksidig blå triangel mot orangefärgad bakgrund,
6. ett märke som utmärker anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter och som består av tre lysande orangefärgade cirklar placerade på samma axel,
7. ett märke som utmärker kulturegendom och som består av en vapensköld med spetsen nedåt och med ett blåvitt snedkors, eller en kombination av tre upprepade sådana märken i en triangel.

Paragrafen innehåller en uppräkningslista av de kännetecken som är skyddade enligt lagen. Med kännetecken menas både märke och benämning. Bestämmelsen motsvarar delvis 1, 3 och 4 §§ i 1953 års lag om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. I förhållande till 1953 års lag införs skydd för ytterligare tre kännetecken – punkterna 2, 6 och 7. Ändringarna utgör en anpassning till tilläggsprotokoll I och III till Genèvekonventionerna och till kulturkonventionen. Övervägandena finns i avsnitt 6, 7.1 och 8.2.

Punkterna 1–4 avser de internationella kännetecknen för sjukvård och själavård, dvs. det röda korset, den röda kristallen, den röda halvmånen och det röda lejonet och solen. Förutom märkena skyddas även de angivna benämningarna. Bestämmelserna motsvarar delvis 1 och 3 §§ i 1953 års lag (se prop. 1953:142 s. 43–51).

I artikel 38 i den första Genèvekonventionen finns bestämmelser om utformningen av det röda korset, den röda halvmånen och det röda lejonet och solen. Avbilder av kännetecknen finns i artikel 3 i annex I till tilläggsprotokoll I. Skyddet för den röda kristallen i punkten 2 är nytt och har sin grund i tilläggsprotokoll III. En avbild av den röda kristallen finns i artikel 1 i annexet till tilläggsprotokoll III.

De fyra kännetecknen i punkterna 1–4 har samma juridiska status och skydd, vilket också är en nyhet. Enligt hittillsvarande ordning har det röda korset en särskild ställning i förhållande till den röda halvmånen och det röda lejonet och solen. Det röda lejonet och solen används inte

längre, men omfattas fortfarande av Genèvekonventionernas och tilläggsprotokollens skydd.

De närmare förutsättningarna för användningen av kännetecknen anges framför allt i artiklarna 38–44 i den första Genèvekonventionen, artiklarna 41–44 i den andra Genèvekonventionen, artiklarna 18 och 20–22 i den fjärde Genèvekonventionen, artikel 18 i tilläggsprotokoll I, artiklarna 3 och 4 i annex I till tilläggsprotokoll I, artikel 12 i tilläggsprotokoll II samt artiklarna 1–5 i tilläggsprotokoll III.

I vilka fall användningen av kännetecknen kräver tillstånd från regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer framgår av 5 § tredje stycket och 6 § andra och tredje styckena. Av 7 § andra stycket framgår att användningen av ett gemensamt kännetecken vid insatser under FN:s överinseende i vissa fall kräver samtycke från regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Punkten 5 avser det internationella kännetecknet för civilförsvaret. Endast märket (och inte någon benämning) omfattas av skyddet. Bestämmelsen motsvarar 4 § i 1953 års lag (se prop. 1978/79:77 s. 20–24, 30, 43 och 47–49). En avbild av märket finns i artikel 15 i annex I till tilläggsprotokoll I.

Med civilförsvaret avses enligt artikel 61 i tilläggsprotokoll I fullgörandet av vissa humanitära uppgifter i syfte att skydda civilbefolkningen mot faror i samband med fientligheter eller katastrofer, att hjälpa den att övervinna de direkta följderna härav samt att tillgodose de nödvändiga förutsättningarna för dess överlevnad. De uppgifter som avses är bl.a. varning, utrymning, sjukvård, brandsläckning och tillhandahållande av iordningställande av skyddsrum.

De närmare förutsättningarna för användningen av kännetecknet anges i artiklarna 61–67 i tilläggsprotokoll I.

Av 8 § framgår att användning av kännetecknet kräver tillstånd från regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Genom *punkten 6* införs ett nytt skydd för det internationella kännetecknet för utmärkning av anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter. Endast märket (och inte någon benämning) omfattas av skyddet. En avbild av märket finns i artikel 16 i annex I till tilläggsprotokoll I.

Med anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter avses dammar, vallar och kärnkraftverk. För att underlätta identifiering kan sådana anläggningar och installationer utmärkas med ett särskilt kännetecken.

De närmare förutsättningarna för användningen av kännetecknet anges i artikel 56.1 och 56.7 i tilläggsprotokoll I och artikel 15 i tilläggsprotokoll II.

Av 8 § framgår att användningen av kännetecknet kräver tillstånd från regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Genom *punkten 7* införs ett nytt skydd för det internationella kännetecknet för utmärkning av kulturegendom. Endast märket (och inte någon benämning) omfattas av skyddet.

Kulturegendom ska skyddas och respekteras under en väpnad konflikt eller ockupation. Med kulturegendom avses fast och lös egendom som har stor betydelse för varje folks kulturarv, t.ex. minnesmärken, byggnader, konstverk, manuskript, böcker eller andra föremål av

konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt intresse. Vidare omfattas byggnader där kulturegendom förvaras (artikel 1 i kulturkonventionen). Kulturegendom kan ha ett allmänt eller ett speciellt skydd. Det senare gäller bara egendom av mycket stor betydelse och som har införts i ett internationellt register för kulturegendom under särskilt skydd hos FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur (Unesco), se artikel 8 i kulturkonventionen och artikel 12 i dess tillämpningsföreskrifter.

För att underlätta identifiering kan kulturegendom utmärkas med ett särskilt kännetecken (se främst artiklarna 6, 10, 16 och 17 i kulturkonventionen). Kännetecknet kan användas ensamt eller upprepat tre gånger i en grupp som bildar en triangel (en skylt under de två andra). Kulturegendom under allmänt skydd får utmärkas med ett ensamt kännetecken. Även vissa personer med anknytning till kulturegendom får utmärkas på samma sätt. Kännetecknet upprepat tre gånger får bara användas för fast egendom under speciellt skydd, för vissa transporter av egendom och för skyddsrum. Det är obligatoriskt att märka ut egendom med speciellt skydd under en väpnad konflikt, medan det är frivilligt att utmärka kulturegendom med ett allmänt skydd.

Skydd för kulturegendom regleras också i artikel 53 i tilläggsprotokoll I och artikel 16 i tilläggsprotokoll II till Genèvekonventionerna, som båda gäller subsidiärt i förhållande till kulturkonventionen.

Av 8 § framgår att användningen av kännetecknet kräver tillstånd från regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Tillåten användning av kännetecknen

3 § Kännetecknen i 2 § får användas offentligt endast om det är förenligt med 4–8 §§, allmän folkrätt och de konventioner och protokoll som anges i 1 §.

I paragrafen anges att kännetecknen i 2 § får användas offentligt endast om det är förenligt med 4–8 §§, allmän folkrätt och de konventioner och protokoll som anges i 1 §. Bestämmelsen motsvarar delvis 1 § i 1953 års lag om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. Övervägandena finns i avsnitt 6, 7.1 och 8.2.

Paragrafen omfattar endast offentlig användning, vilket innebär att rent privat användning faller utanför tillämpningsområdet. Se vidare kommentaren till 9 § angående vad som avses med offentlig användning.

Med allmän folkrätt avses här sedvanerätten. Sedvanerätt uppstår om staters gemensamma handlingssätt, dvs. statspraxis, utvecklar sig till en sedvana som också grundar sig på en rättsövertygelse hos staterna. En sedvanerättslig norm är som huvudregel bindande för världens samtliga stater. Se vidare avsnitt 6 angående den sedvanerättsliga utvecklingen på området.

Genom hänvisningen till de konventioner och protokoll som anges i 1 § tydliggörs att lagen ska tolkas mot bakgrund av Genèvekonventionerna och deras tilläggsprotokoll I–III samt kulturkonventionen. Konventionerna och protokollen innehåller de närmare förutsättningarna för användningen.

4 § Militär sjukvård och militär själavårdspersonal får använda kännetecknen i 2 § 1–4.

Svensk militär sjukvård och sjuksköterskor får endast använda kännetecknet i 2 § 1. Ett annat kännetecken i 2 § 2–4 får dock användas tillfälligt om det kan förstärka skyddet.

Paragrafen reglerar den militära sjukvårdens och sjuksköterskornas möjligheter att använda de skyddade kännetecknen för sjukvård och sjuksköterska. Paragrafen motsvarar delvis 1 § i 1953 års lag om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. men ändras för att anpassas till tilläggsprotokoll III till Genèvekonventionerna. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.

I *första stycket* anges att den militära sjukvården och den militära sjuksköterskorna får använda kännetecknen i 2 § 1–4, dvs. det röda korset, den röda kristallen, den röda halvmånen och det röda lejonet och solen. Första stycket gäller inte bara svensk militär sjukvård och sjuksköterskor utan också utländsk militär sjukvård och sjuksköterskor som agerar på svenskt territorium.

Med militär sjukvård avses enligt Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I främst sjukvårdsformationer, sjukvårdsanstalter, sjukvårdspersonal som används för uppsökande, omhändertagande, transport eller vård av sårade och sjuka, personal som utbildats för att vid behov tjänstgöra som biträdande sjukvårdare eller sjukbärare samt materiel och sjuktransporter (artiklarna 19, 20, 24, 25, 33, 35, 36 och 44 i den första Genèvekonventionen och artiklarna 8, 12 och 21 i tilläggsprotokoll I). Vidare omfattas motsvarande objekt och personer till sjöss (artiklarna 22, 27, 28, 36 och 39 i den andra Genèvekonventionen samt artiklarna 8, 22 och 23 i tilläggsprotokoll I). I vissa fall kan också sjukvårdszoner omfattas (artikel 23 i den första Genèvekonventionen).

Med militär sjuksköterskor avses enligt tilläggsprotokoll I personal, såsom militärpräst, som uteslutande ägnar sig åt sin sjuksköterskors verksamhet och som är knuten till de väpnade styrkorna eller till sjukvårdsenheter eller sjuktransporter som tillhör en part i konflikten (artikel 8.3.d i tilläggsprotokoll I).

Kännetecknen får användas i skyddande syfte under väpnade konflikter samt för utmärkning för detta syfte även i fredstid (artikel 44 första stycket i den första Genèvekonventionen). Användning i skyddande syfte innebär användning av ett kännetecken för att utmärka eller skydda personer och objekt som har skydd enligt den humanitära rätten. Kännetecknet ska vara stort i förhållande till den person eller det objekt som skyddas. Användning i skyddande syfte ska skiljas från användning i utmärkande syfte, se vidare kommentaren till 5 §.

I övrigt följer de närmare förutsättningarna för hur kännetecknen får användas av Genèvekonventionerna och deras tilläggsprotokoll (främst artiklarna 38–44 i den första Genèvekonventionen, artiklarna 41–44 i den andra Genèvekonventionen, artikel 18 i tilläggsprotokoll I, artiklarna 3 och 4 i annex I till tilläggsprotokoll I, artikel 12 i tilläggsprotokoll II samt artiklarna 1 och 2 i tilläggsprotokoll III).

Enligt *andra stycket* får den svenska militära sjukvården och sjuksköterskorna endast använda det röda korset som permanent kännetecken. Sjukvården och sjuksköterskorna kan också tillfälligt använda den röda kristallen, den röda halvmånen eller det röda lejonet och solen i stället för det röda korset. En förutsättning för en sådan

användning är att den kan förstärka skyddet. Det ska alltså vara fråga om användning i skyddande syfte.

Möjligheten till tillfällig användning bygger på artikel 2.4 i tilläggsprotokoll III och är tänkt att kunna utnyttjas i situationer där det röda korset inte ger ett lika bra skydd som ett annat kännetecken. Det kan för svensk del röra sig om t.ex. situationer där svenska trupper deltar i fredsfrämjande insatser i konfliktområden där det röda korset är ifrågasatt av politiska eller religiösa skäl (se även 7 § om gemensamt kännetecken vid insatser under FN:s överinseende). Även utländsk militär sjukvård och själavårdspersonal kan ha rätt att tillfälligt använda ett annat kännetecken än det permanenta, om det skulle aktualiseras på svenskt territorium. Det följer av att första stycket i paragrafen inte är begränsat till användning av något särskilt av kännetecknen samt den internationella rätt som 3 § hänvisar till.

Om svensk militär sjukvård och själavårdspersonal tillfälligt använder ett annat kännetecken med stöd av förevarande stycke, får kännetecknet också användas av Svenska Röda Korset om föreningen biträder den militära sjukvården (5 § andra stycket). Detsamma gäller, efter tillstånd, sådana föreningar som avses i 5 § tredje stycket. Denna möjlighet för Svenska Röda Korset och andra föreningar till tillfällig användning av ett kännetecken i skyddande syfte följer av att föreningarna ska likställas med den militära sjukvården när de används för samma uppgifter (artiklarna 26, 27 och artikel 44 första stycket i den första Genèvekonventionen).

5 § Internationella rödakorskommittén, Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen och de nationella föreningar som är knutna till den internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsen får använda kännetecknen i 2 § 1–4.

Föreningen Svenska Röda Korset får endast använda kännetecknet i 2 § 1. Kännetecknet i 2 § 2 får dock användas tillfälligt om detta på grund av särskilda omständigheter är påkallat för att underlätta arbetet. Om föreningen biträder den militära sjukvården, får föreningen därutöver tillfälligt använda ett kännetecken som den militära sjukvården tillfälligt använder för att förstärka skyddet enligt 4 § andra stycket.

Första stycket gäller också för andra föreningar som har till uppgift att biträda den militära sjukvården under en väpnad konflikt. En svensk förening får endast använda kännetecknet i 2 § 1. Sådan användning kräver tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Tillståndet får också avse tillfällig användning av ett annat kännetecken som den militära sjukvården tillfälligt använder för att förstärka skyddet enligt 4 § andra stycket.

Paragrafen reglerar den internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsens möjligheter att använda de skyddade kännetecknen för sjukvård och själavård. Paragrafen motsvarar delvis 2 § första stycket i 1953 års lag om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. men ändras för att anpassas ytterligare till Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I–III. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.

I *första stycket* anges att Internationella rödakorskommittén, Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen och de nationella föreningar som är knutna till den internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsen får använda kännetecknen i 2 § 1–4, dvs. det röda

korset, den röda kristallen, den röda halvmånen och det röda lejonet och solen. Första stycket gäller inte bara föreningen Svenska Röda Korset utan också utländska erkända nationella föreningar som agerar på svenskt territorium.

De internationella rödakorsorganisationerna och deras bemyndigade personal har alltid rätt att använda kännetecknen (artikel 44 tredje stycket i den första Genèvekonventionen). Sådan användning får ske i skyddande eller utmärkande syfte, både under en väpnad konflikt och i fredstid. Användning i skyddande syfte innebär användning av ett kännetecken för att utmärka eller skydda personer eller objekt som har skydd enligt den humanitära rätten. Kännetecknet ska vara stort i förhållande till den person eller det objekt som skyddas. Med utmärkande syfte avses att ett kännetecken används för att visa att en person eller ett objekt tillhör den internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsen. Användningen skiljer sig från användning i skyddande syfte genom att den inte får signalera något skydd och att kännetecknet ska vara av liten storlek.

Internationella rödakorskommittén, Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen och deras personal får i vissa fall också använda den röda kristallen. En förutsättning är att det föreligger exceptionella omständigheter och att det kan underlätta arbetet (artikel 4 i tilläggsprotokoll III).

Om de erkända nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna biträder den militära sjukvården, ska de likställas med sjukvårdspersonalen. Föreningarna får då också använda kännetecknet på samma sätt som militären i skyddande syfte för att märka ut och skydda objekt eller personer, t.ex. sjukhus och sjukvårdspersonal (artiklarna 26 och 27 och artikel 44 första stycket i den första Genèvekonventionen). De erkända nationella föreningarna får dessutom i fredstid använda kännetecknen i utmärkande syfte för sin verksamhet, under förutsättning att det är förenligt med nationell rätt och de principer som fastställs av de internationella rödakorskonferenserna (artikel 44 andra stycket i den första Genèvekonventionen). Om verksamheten fortsätter under en väpnad konflikt, får användningen inte anses medföra skydd. Kännetecknet ska därför vara av relativt liten storlek och får inte anbringas på armbindlar eller hustak.

De erkända nationella föreningarna kan också bedriva civil sjukvård och omfattas då av regleringen i 6 §.

De principer som föreningarna har att agera i förenlighet med utgörs främst av de bestämmelser för de nationella föreningarnas användning av rödakors- och rödahalvmånemärket som antogs av den 20:e internationella rödakors- och rödahalvmånekonferensen i Wien 1965 och som har reviderats 1991. Vidare finns beslut från de internationella rödakors- och rödahalvmånekonferenserna om hur användningen av kännetecknen får gå till. Slutligen innehåller rödakors- och rödahalvmånerörelsens stadgar bestämmelser som har bäring på föreningarnas användning av kännetecknen (Statutes of the International Red Cross and Red Crescent Movement, som antogs av den 25:e internationella rödakorskonferensen 1986 och som ändrats 1995 och 2006).

Enligt *andra stycket* får Svenska Röda Korset endast använda det röda korset som permanent kännetecken. Bestämmelsen är ny i förhållande till

1953 års lag, och innebär att föreningen inte längre behöver ha tillstånd av regeringen i det enskilda fallet för att använda det röda korset.

Svenska Röda Korset kan också tillfälligt använda den röda kristallen i utmärkande syfte. En förutsättning är att det på grund av särskilda omständigheter är påkallat för att underlätta arbetet (jfr artikel 3.3 i tilläggsprotokoll III). Ett byte till den röda kristallen får endast ske undantagsvis, t.ex. om användningen av det röda korset är förenad med risker.

Svenska Röda Korset får också tillfälligt använda något av kännetecknen i 2 § 2–4 i skyddande syfte i de fall föreningen biträder den militära sjukvården som tillfälligt använder ett annat kännetecken enligt 4 § andra stycket. Denna möjlighet för Svenska Röda Korset till tillfällig användning av ett kännetecken i skyddande syfte har sin grund i att de erkända nationella föreningarna ska likställas med den militära sjukvården när de används för samma uppgifter (artiklarna 26 och 27 och artikel 44 första stycket i den första Genèvekonventionen). Se också kommentaren till 4 § andra stycket.

Utländska erkända nationella föreningar har också rätt att tillfälligt använda ett annat kännetecken än det permanenta, om det skulle aktualiseras på svenskt territorium. Det följer av att första stycket i paragrafen inte är begränsat till användning av något särskilt av kännetecknen samt den internationella rätt som 3 § hänvisar till.

I *tredje stycket* anges att andra föreningar som har till uppgift att biträda den militära sjukvården under en väpnad konflikt får använda kännetecknen i 2 § 1–4. Sådan användning kan ske i skyddande syfte, på motsvarande sätt som för den militära sjukvården som föreningarna biträder, se kommentaren till 4 §.

Bestämmelsen motsvarar i huvudsak 2 § andra stycket i 1953 års lag men ändras för att tydliggöra att föreningarna i vissa fall tillfälligt kan använda ett annat kännetecken än det röda korset och att utländska föreningar kan använda kännetecknen på svenskt territorium. Ordet krig ersätts också med det mer heltäckande uttrycket väpnad konflikt. Det införs vidare en möjlighet för regeringen att delegera tillståndsgivningen.

Med andra föreningar avses andra frivilliga hjälpföreningar än de nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna, om de har erkänts och bemyndigats av vederbörande regering och underställts för krigsmakten gällande lagar och reglementen (artikel 26 i den första Genèvekonventionen). Svenska föreningar som omfattas av förevarande stycke får som huvudregel endast använda det röda korset. Sådan användning kräver tillstånd. Tillståndet får också avse tillfällig användning av ett kännetecken i 2 § 2–4 om föreningen biträder den militära sjukvården som tillfälligt använder ett annat kännetecken, se kommentaren till 4 § andra stycket.

6 § Civil sjukvård får använda märkena i 2 § 1–4 under en väpnad konflikt.

Svensk civil sjukvård får endast använda märket i 2 § 1. Sådan användning kräver tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Om det finns särskilda skäl och föreningen Svenska Röda Korset har lämnat samtycke, får svensk civil sjukvård använda märket i 2 § 1 för utmärkning i fredstid av fordon som används som ambulanser och för att visa hjälpstationer som uteslutande är avsedda för avgiftsfri vård av sårade och sjuka. Sådan

användning kräver tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Paragrafen reglerar den civila sjukvårdens möjligheter att använda de skyddade kännetecknen för sjukvård och själavård. Paragrafen motsvarar delvis 2 § andra stycket i 1953 års lag om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. men ändras för att anpassas ytterligare till Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I–III. Övervägandena finns i avsnitt 8.1.

I *första stycket* anges att civil sjukvård, dock endast under väpnade konflikter, får använda de märken som avses i 2 § 1–4, dvs. det röda korset, den röda kristallen, den röda halvmånen och det röda lejonet och solen. Däremot får inte benämningarna användas. Första stycket gäller inte bara svensk civil sjukvård utan också utländsk civil sjukvård som agerar på svenskt territorium.

Med civil sjukvård avses sjukhus, andra sjukvårdsenheter, sjukvårdspersonal och sjukvårdstransporter (artiklarna 18 och 20–22 i den fjärde Genèvekonventionen samt artiklarna 8, 12, 15 och 18 i tilläggsprotokoll I). Även räddningstjänst vid kusten omfattas (artiklarna 27 och 43 i den andra Genèvekonventionen samt artikel 22 i tilläggsprotokoll I). För svensk del avses med räddningstjänst vid kusten sådan verksamhet som anges i 4 kap. 3 § lagen (2003:778) om skydd mot olyckor.

Med sjukvårdsenhet avses sådana anstalter och andra enheter som är upprättade i medicinskt syfte för uppsökande, omhändertagande, transport, diagnos eller behandling – inbegripet första hjälpen – av sårade, sjuka och skeppsbrutna, eller för förebyggande av sjukdom. Bland annat omfattas sjukhus och andra liknande enheter, blodtransfusionscenter, preventivmedicinska center och institut, sjukvårdsdepåer samt sjukvårds- och läkemedelslager som tillhör sådana enheter (artikel 8.e i tilläggsprotokoll I). Viss själavårdspersonal som är knuten till sjukvården omfattas också (artiklarna 8.d och 15.5 i tilläggsprotokoll I). I vissa fall kan också sjukvårdszoner omfattas (artikel 14 i den fjärde Genèvekonventionen).

Den civila sjukvårdens användning av kännetecknen får ske endast under väpnade konflikter. I detta kan även ingå vissa förberedande åtgärder som vidtas inför en väpnad konflikt. Det kan främst handla om att måla tak på sjukhus eller andra sjukvårdsenheter så att de skyddas vid utbrottet av en väpnad konflikt. Med väpnad konflikt avses både internationella och icke-internationella väpnade konflikter, se kommentaren till 1 §.

Se tredje stycket angående möjligheten att undantagsvis få tillstånd till att utmärka ambulanser och vissa hjälpstationer med rödakorsmärket i fredstid.

I *andra stycket* anges att den svenska civila sjukvården endast får använda rödakorsmärket. Det finns alltså inte någon möjlighet att använda sig av de andra erkända märkena. Vidare anges att det krävs tillstånd av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer för användningen av det röda korset. Sådant tillstånd kan också ges till Svenska Röda Korset om föreningen bedriver civil sjukvård.

Enligt *tredje stycket* kan, om det finns särskilda skäl och föreningen Svenska Röda Korset har lämnat samtycke till det, tillstånd att använda rödakorsmärket också avse utmärkning i fredstid av fordon som används som ambulanser och för att visa hjälpstationer som uteslutande är avsedda för avgiftsfri vård av sårade och sjuka. Med hjälpstation avses sådana stationer som ger första hjälpen i nödsituationer.

Kraven på särskilda skäl och samtycke från Svenska Röda Korset är nyheter i förhållande till 1953 års lag och utgör ytterligare förtydliganden av vad som gäller enligt artikel 44 fjärde stycket i den första Genèvekonventionen. Genom kravet på särskilda skäl markeras att tillstånd för sådan användning endast ska lämnas undantagsvis. Sådan användning får endast ske i utmärkande syfte och alltså inte i skyddande syfte. Kännetecknet ska vara relativt litet.

7 § Sjukvård och sjuvårdspersonal som deltar i en insats under Förenta nationernas överinseende får gemensamt använda ett av kännetecknen i 2 § 1–4.

Svensk sjukvård och sjuvårdspersonal får använda ett sådant gemensamt kännetecken endast om regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer har lämnat samtycke till det.

Paragrafen reglerar möjligheten för en insats under FN:s överinseende att använda ett gemensamt kännetecken. Paragrafen saknar motsvarighet i 1953 års lag om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. och har sin grund i artikel 5 i tilläggsprotokoll III till Genèvekonventionerna. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.

Av *första stycket* framgår att sjukvård och sjuvårdspersonal som deltar i en insats under FN:s överinseende gemensamt får använda ett av de skyddade kännetecknen för sjukvård och sjuvård, dvs. det röda korset, den röda kristallen, den röda halvmånen eller det röda lejonet och solen. Syftet är att möjliggöra för multinationella insatser under FN:s överinseende att använda ett gemensamt kännetecken. Första stycket gäller inte bara svensk sjukvård och sjuvårdspersonal utan också utländsk sjukvård och sjuvårdspersonal som agerar på svenskt territorium.

Begreppet insats under FN:s överinseende är avsett att fånga in en bred variation av uppdrag. Det är menat att omfatta olika former av fredsinsatser, vilket inbegriper såväl fredsbevarande som fredsframtvängande insatser. Insatser som utförs utan mandat från FN faller däremot utanför paragrafens tillämpningsområde. Själva FN får inte heller använda kännetecknet utan det är sjukvården och sjuvårdspersonalen i de nationella styrkorna som deltar i FN-insatsen som har rätt till användningen. Paragrafen har sin betydelse vid militära insatser.

Det finns inte någon begränsning att användningen bara ska vara tillfällig. Bestämmelsen skiljer sig därigenom från den militära sjukvårdens och sjuvårdspersonalens möjlighet att använda ett kännetecken de normalt inte använder med stöd av 4 § andra stycket.

Ett byte av kännetecken vid FN-insatser förutsätter att samtliga stater som deltar i insatsen samtycker.

Av *andra stycket* framgår att svensk sjukvård och sjuvårdspersonals användning av ett kännetecken enligt paragrafen kräver att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer har samtyckt till det.

8 § Kännetecknen i 2 § 5–7 får användas endast efter tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Paragrafen reglerar möjligheten att använda de internationella kännetecknen för civilförsvar, för anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter och för kulturegendom. Bestämmelsen i paragrafen är delvis ny i förhållande till 1953 års lag om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. men motsvaras såvitt avser kännetecknet för civilförsvar av 4 § i 1953 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.

Enligt paragrafen krävs det tillstånd för att få använda kännetecknen i 2 § 5–7. Sådant tillstånd lämnas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Se kommentaren till 2 § 5–7 angående de närmare förutsättningarna för användning av dessa kännetecken.

Straffansvar

9 § Den som i strid med denna lag använder ett kännetecken i 2 § för varor, tjänster eller verksamheter eller för utmärkning på skyltar, anslag eller liknande döms för otillåten användning av kännetecken i den internationella humanitära rätten till böter eller fängelse i högst sex månader. Detsamma gäller den som i näringsverksamhet på annat sätt använder ett sådant kännetecken i strid med denna lag.

Första stycket gäller också den som använder ett kännetecken som kan förväxlas med ett kännetecken i 2 §.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

Paragrafen innehåller straffbestämmelser vid otillåten användning av de skyddade kännetecknen och motsvarar i huvudsak 5 § i 1953 års lag om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.

I *första stycket* finns en uppräknig av när det är straffbart att använda sig av ett kännetecken som avses i 2 §. Straffansvaret omfattar offentlig, framför allt kommersiell, användning av kännetecknen i fredstid, men kan också omfatta annan användning (såväl i fredstid som under en väpnad konflikt). Någon ändring i detta avseende är inte tänkt i förhållande till 1953 års lag (jfr prop. 1953:142 s. 50). Missbruk som utgör en svår överträdelse av den humanitära rätt som är tillämplig under en väpnad konflikt kan utgöra folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § brottsbalken. Regeringen föreslår i lagrådsremissen Straffansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser en ny lag som bl.a. ska ersätta 22 kap. 6 § brottsbalken. Förslaget innebär att användning av de skyddade kännetecknen som sker i strid med allmän folkrätt och som leder till död eller allvarlig personskada kan utgöra krigsförbrytelse om övriga förutsättningar är uppfyllda.

Vilka kännetecken som är skyddade framgår av 2 § – dvs. det röda korset, den röda kristallen, den röda halvmånen, det röda lejonet och solen samt de internationella kännetecknen för civilförsvar, för anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter och för kulturegendom. Med kännetecken menas både märke och benämning.

För straffbarhet krävs att användningen skett i strid med lagen. Av 3 § framgår att endast sådan användning av kännetecknen som är förenlig med 4–8 §§, allmän folkrätt och de konventioner och protokoll som anges i 1 § är tillåten. Lagen tar endast sikte på sådan användning som sker offentligen, dvs. inför allmänheten. Rent privat användning är alltså inte straffbar. En användning av ett kännetecken som sker på enskild plats men inför allmänheten, t.ex. genom att det kan uppfattas genom ett fönster som vetter åt gatan, kan omfattas av straffansvaret. Otillåten användning kan ske av såväl fysiska som juridiska personer. När användaren är en juridisk person gäller ansvaret den som enligt svensk rätt är ansvarig för den juridiska personen i straffrättsligt avseende.

Det är straffbart att använda ett skyddat kännetecken för varor, tjänster eller verksamheter. Både användning i och utom näringsverksamhet omfattas. Med användning för verksamheter avses användning av näringskännetecknen, dvs. sådana kännetecknen under vilka näringsidkare driver sin verksamhet (jfr 1 § första stycket firmalagen [1974:156]).

Det är sålunda straffbart att ta in ett skyddat kännetecken i ett varu- eller näringskännetecken. Typexemplet är användning av ett rött kors som varumärke för en privat läkarverksamhet eller verksamhet av jour- eller akutkaraktär. Att använda ett kännetecken för utmärkning på vara eller förpackning är också straffbart. Detsamma gäller användning i firmor och reklam.

Det är vidare straffbart att använda ett kännetecken för utmärkning på skyltar, anslag eller liknande. Även här omfattar straffansvaret användning såväl i som utom näringsverksamhet.

Straffansvaret omfattar också den som på annat sätt i näringsverksamhet använder sig av ett skyddat kännetecken (andra meningen). Med näringsverksamhet avses yrkesmässig verksamhet av ekonomisk art, t.ex. försäljning av varor och tjänster. Många fall av användning i näringsverksamhet täcks redan av den första meningen i stycket, men även annan användning av de skyddade kännetecknen i näringsverksamhet är alltså straffbar, t.ex. användning i dekorativt syfte eller på utrustning eller personal.

Användning på internet eller annan elektronisk användning kan också omfattas av straffansvaret.

Användning av ett kännetecken i journalistiska, litterära och konstnärliga sammanhang faller utanför straffansvaret i första meningen. Detta eftersom endast känneteckensrättslig användning straffbeläggs, dvs. användning av märke eller benämning som individualiseringsmedel i förhållande till varor, tjänster eller verksamheter eller vid utmärkning på skyltar, anslag eller liknande. När det gäller den som på annat sätt i näringsverksamhet använder sig av ett skyddat kännetecken (andra meningen), kan dock straffansvaret omfatta användning av ett kännetecken i journalistiska, litterära och konstnärliga sammanhang beroende på vad syftet med användningen är. Är användningen av ett kännetecken sådan att den omfattas av tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen, ska användningen naturligtvis bedömas enligt dessa lagar. Detta eftersom grundlagarna har företräde framför vanlig lag. Men även i andra fall, t.ex. i vissa konstnärliga sammanhang, kan det huvudsakliga syftet med användningen sakna sådan direkt koppling till

näringsverksamheten att användningen inte är straffbar enligt bestämmelsen.

Påföljden är böter eller fängelse i högst sex månader.

Andra stycket motsvaras enligt hittillsvarande ordning i huvudsak av 5 § andra stycket i 1953 års lag men rekvisitet ”förväxling lätt kan ske” i den lagen ersätts här med ”kan förväxlas med”. Ändringen markerar en viss skärpning. Frågan om huruvida det finns en förväxlingsrisk ska prövas utifrån en helhetsbedömning av samtliga relevanta faktorer i det enskilda fallet. Förväxlingsrisk kan föreligga om det finns en risk att allmänheten associerar till eller tror att det finns ett samband med något av de skyddade kännetecknen. Det är tillåtet att använda märken, symboler, emblem eller beteckningar som på något sätt liknar de skyddade kännetecknen om det inte finns någon risk för förväxling (t.ex. om korset består av ett mycket smalt ”plustecken” eller om korset, halvmånen eller kristallen har en helt annan färg än röd). Att använda en annan bakgrundsfärg än vit torde dock normalt sett inte vara tillräckligt för att utesluta risk för förväxling. Inte heller torde det vara tillräckligt att ändra t.ex. korskets färg till en annan färg som ligger nära den röda färgen, såsom rosa eller orange.

I *tredje stycket* undantas ringa fall från straffansvar. Vid bedömningen av om en gärning är att anse som ringa ska samtliga relevanta omständigheter beaktas. Faktorer som kan påverka bedömningen är bl.a. att det endast varit fråga om en tillfällig användning eller att risken för förväxling har varit begränsad.

Bestämmelsen är inte nationellt begränsad utan gärningar begångna utomlands kan omfattas av straffansvar. Frågan om domsrätt över sådana gärningar regleras i 2 kap. brottsbalken.

Bemyndigande

10 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter för prövningen av ansökningar om tillstånd att använda ett kännetecken enligt denna lag.

Genom paragrafen bemyndigas regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om avgifter för prövningen av ansökningar om tillstånd att använda de kännetecken som omfattas av lagen. Paragrafen är ny i förhållande till 1953 års lag om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. Övervägandena finns i avsnitt 8.4.

Vilka kännetecken som är skyddade framgår av 2 § – dvs. det röda korset, den röda kristallen, den röda halvmånen, det röda lejonet och solen samt de internationella kännetecknen för civilförsvaret, för anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter och för kulturegendom.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer. Genom lagen upphävs lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.

2. Bestämmelserna om användning av de kännetecken som avses i 2 § 3 och 4 ska inte tillämpas i förhållande till varu- eller näringskännetecken som har registrerats eller använts före ikraftträdandet av den upphävda lagen.

3. Bestämmelserna om användning av de kännetecken som avses i 2 § 2, 6 och 7 ska inte tillämpas i förhållande till varu- eller näringskännetecken som har registrerats eller använts före ikraftträdandet, under förutsättning att användningen inte ger intryck av att ske i skyddande syfte under en väpnad konflikt.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser behandlas i avsnitt 9.

Enligt *punkten 1* träder lagen i kraft den dag regeringen bestämmer. 1953 års lag om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. upphör då att gälla.

Tilläggsprotokoll III träder i kraft sex månader efter den dag då ratifikationsinstrumentet har deponerats. Det är inte möjligt att ange vilken dag protokollet träder i kraft i förhållande till Sverige. Det överlämnas därför till regeringen att besluta när den nya lagen ska träda i kraft.

Enligt *punkten 2* ska bestämmelserna om användning av den röda halvmånen och det röda lejonet och solen inte tillämpas i förhållande till varu- eller näringskännetecken som har registrerats eller använts före ikraftträdandet av lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. Lagen trädde i kraft den 1 juli 1954. Det finns en motsvarande övergångsbestämmelse till den lagen.

Av *punkten 3* följer att bestämmelserna om användning av den röda kristallen och de internationella kännetecknen för utmärkning av anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter respektive kulturegendom inte ska tillämpas i förhållande till varu- eller näringskännetecken som har registrerats eller använts före ikraftträdandet. Detta gäller under förutsättning att användningen inte ger intryck av att ske i skyddande syfte under en väpnad konflikt. Kännetecknen får alltså inte användas under en väpnad konflikt t.ex. för utmärkning på stora skyltar, anslag eller liknande. Se kommentaren till 4 § om vad som avses med användning i skyddande syfte.

11.2 Förslaget till lag om ändring i firmalagen (1974:156)

Registrering av firma

10 § En firma får inte registreras om den

1. strider mot lag eller annan författning eller mot goda seder eller allmän ordning,

2. utan tillstånd innehåller en sådan statlig eller internationell beteckning som enligt lag eller annan författning inte får användas obehörigen som firma, eller något som lätt kan förväxlas med en sådan beteckning,

3. utan tillstånd innehåller ett sådant kännetecken som enligt lagen (2014:000) om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten inte får användas obehörigen som firma, eller något som kan förväxlas med ett sådant kännetecken,

4. i annat fall är ägnad att vilseleda allmänheten,

5. är identisk med ett äldre näringskännetecken för verksamhet av samma slag,

6. är identisk med eller liknar ett äldre näringskännetecken för verksamhet av samma eller liknande slag, om det finns en risk för förväxling, inbegripet risken för att användningen av firman leder till uppfattningen att det finns ett samband mellan den som använder firman och innehavaren av näringskännetecknet,

7. är identisk med eller liknar ett äldre näringskännetecken som är känt inom en betydande del av omsättningskretsen, om användningen av firman skulle dra otillbörlig fördel av eller utan skälig anledning vara till skada för näringskännetecknets särskiljningsförmåga eller anseende,

8. kan förväxlas med ett kännetecken som användes här i landet eller i utlandet av någon annan vid tidpunkten för ansökan och som fortfarande används, om sökanden var i ond tro vid tidpunkten för ansökan,

9. innehåller eller består av något som är ägnat att uppfattas som någon annans egenartade efternamn, allmänt kända konstnärsnamn eller likartat namn, om användningen av firman skulle medföra en nackdel för bäraren av namnet och om namnet uppenbarligen inte syftar på någon sedan länge avliden,

10. innehåller något som kränker annans upphovsrätt till ett litterärt eller konstnärligt verk, eller

11. innehåller något som är ägnat att uppfattas som benämning på en stiftelse, ideell förening eller liknande sammanslutning.

De hinder för registrering som anges i första stycket 5–7 gäller på motsvarande sätt för

1. ett varumärke som är registrerat enligt 2 kap. varumärkeslagen (2010:1877) eller en internationell varumärkesregistrering som gäller i Sverige,

2. ett gemenskapsvarumärke som är registrerat enligt rådets förordning (EG) nr 207/2009 av den 26 februari 2009 om gemenskapsvarumärken eller en internationell varumärkesregistrering som gäller i Europeiska unionen, samt

3. ett inarbetat varukännetecken.

Om den firma som ansökan om registrering avser ska gälla i hela landet och den äldre rättigheten utgörs av ett inarbetat näringskännetecken eller av ett sådant namn eller inarbetat varukännetecken som är skyddat enligt 2 a §, finns det hinder mot registrering endast om skyddet för den äldre rättigheten gäller inom en väsentlig del av landet.

Trots första stycket 5–11 och andra stycket får registrering ske, om den vars rätt är i fråga medger det och hinder inte finns enligt första stycket 1–4.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hinder mot firmaregistrering. Den omfattar såväl absoluta registreringshinder (första stycket 1–4) som relativa registreringshinder (första stycket 5–11 och andra stycket). Ändringen i paragrafen behandlas i avsnitt 8.3.

Punkten 3 i första stycket är ny. Enligt den punkten får en firma inte registreras om den utan tillstånd innehåller ett kännetecken som enligt den nya lagen om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten inte får användas obehörigen som firma, eller något som kan förväxlas med ett sådant kännetecken. De kännetecken som avses är det röda korset, den röda kristallen, den röda halvmånen, det röda lejonet och solen samt de internationella kännetecknen för civilförsvar, för anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter och för kulturegendom (se 2 § lagen om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten).

Enligt hittillsvarande ordning tillämpas punkten 2 i första stycket på den typen av kännetecken. Den enda sakliga skillnaden vid tillämpningen av punkten 3 är att ett sådant kännetecken utgör hinder mot en registrering av en firma om firman ”kan förväxlas” med ett sådant kännetecken. I punkten 2 föreligger registreringshinder om firman ”lätt kan förväxlas” med t.ex. en beteckning. Någon större ändring av förväxlingsbedömningen vid registrering av firmor förutses inte.

Hävande av registrering

Grunder för hävning

16 § En registrering av en firma får hävas om

1. firman har registrerats i strid mot denna lag eller mot vad i annan författning är föreskrivet om firma,

2. registreringen fortfarande strider mot lagen, och

3. rätten till firman ändå inte får bestå enligt 8 §.

En registrering får vidare hävas om

1. innehavaren har upphört att vara näringsidkare,

2. firman har förlorat sin särskiljningsförmåga,

3. firman har kommit att strida mot lag eller annan författning eller mot goda seder eller allmän ordning, eller

4. firman har blivit vilseledande.

I de fall som avses i första stycket får registreringen inte hävas på den grunden att det enligt 10 § första stycket 5–8 finns ett hinder mot den, om hindret utgörs av en äldre registrerad firma och den äldre firman inte uppfyller kraven på användning enligt 16 a §.

I paragrafen görs det en följdändring i anledning av de ändringar som görs i 10 §.

Tillvägagångssätt

16 b § Den som vill inleda ett förfarande för att häva en registrering kan föra talan vid domstol, eller ansöka om hävning av registreringen hos berörd registreringsmyndighet enligt 16 c–16 q §§ (administrativ hävning).

Ett förfarande för att häva en registrering med stöd av 9 §, 10 § första stycket 1–4, 16 § andra stycket eller 16 a § får också inledas av en myndighet. Regeringen meddelar föreskrifter om vilken myndighet som får göra detta.

I paragrafen görs det en följdändring i anledning av de ändringar som görs i 10 §.

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

Tilläggsprotokoll III träder i kraft sex månader efter den dag då ratifikationsinstrumentet har deponerats. Det är inte möjligt att ange vilken dag protokollet träder i kraft i förhållande till Sverige. Det överlämnas därför till regeringen att besluta när de nya bestämmelserna ska träda i kraft. Övervägandena finns i avsnitt 9.

11.3 Förslaget till lag om ändring i varumärkeslagen (2010:1877)

2 kap. Nationell registrering av varumärken

Hinder mot registrering på grund av hänsyn till allmänna intressen

7 § Ett varumärke får inte registreras om det

1. strider mot lag eller annan författning eller mot goda seder eller allmän ordning,

2. är ägnat att vilseleda allmänheten i fråga om varans eller tjänstens art, kvalitet, geografiska ursprung eller någon annan omständighet,

3. utan tillstånd innehåller en sådan statlig eller internationell beteckning eller ett sådant kommunalt vapen som enligt lag eller annan författning inte får användas obehörigen som varumärke, eller något som lätt kan förväxlas med en sådan beteckning eller ett sådant vapen, *eller*

4. utan tillstånd innehåller ett sådant kännetecken som enligt lagen (2014:000) om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten inte får användas obehörigen som varumärke, eller något som kan förväxlas med ett sådant kännetecken.

Ett varumärke får inte heller registreras om märket innehåller eller består av något som är ägnat att uppfattas som en geografisk ursprungs-beteckning för vin eller spritdrycker och det avser vin eller spritdrycker av annat ursprung.

Paragrafen innehåller bestämmelser om i vilka fall ett varumärke inte får registreras med hänsyn till allmänna intressen, s.k. absoluta hinder. Ändringen i paragrafen behandlas i avsnitt 8.3.

Punkten 4 i första stycket är ny. Enligt den får ett varumärke inte registreras om det utan tillstånd innehåller ett kännetecken som enligt lagen om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten inte får användas obehörigen som varumärke, eller något som kan förväxlas med ett sådant kännetecken. De kännetecken som avses är det röda korset, den röda kristallen, den röda halvmånen, det röda lejonet och solen samt de internationella kännetecknen för civilförsvaret, för anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter och för kulturoegendom (se 2 § lagen om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten). I övrigt hänvisas till kommentaren till 10 § firmalagen (1974:156).

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

Tilläggsprotokoll III träder i kraft sex månader efter den dag då ratifikationsinstrumentet har deponerats. Det är inte möjligt att ange vilken dag protokollet träder i kraft i förhållande till Sverige. Det överlämnas därför till regeringen att besluta när de nya bestämmelserna ska träda i kraft. Övervägandena finns i avsnitt 9.

Tilläggsprotokoll III till Genèvekonventionerna

Protocol additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Adoption of an Additional Distinctive Emblem (Protocol III), 8 December 2005

Preamble

The High Contracting Parties, (PP1) *Reaffirming* the provisions of the Geneva Conventions of 12 August 1949 (in particular Articles 26, 38, 42 and 44 of the First Geneva Convention) and, where applicable, their Additional Protocols of 8 June 1977 (in particular Articles 18 and 38 of Additional Protocol I and Article 12 of Additional Protocol II), concerning the use of distinctive emblems,

(PP2) *Desiring* to supplement the aforementioned provisions so as to enhance their protective value and universal character,

(PP3) *Noting* that this Protocol is without prejudice to the recognized right of High Contracting Parties to continue to use the emblems they are using in conformity with their obligations under the Geneva Conventions and, where applicable, the Protocols additional thereto,

(PP4) *Recalling* that the obligation to respect persons and objects protected by the Geneva Conventions and the Protocols additional thereto derives from their protected status under international law and is not dependent on use of the distinctive emblems, signs or signals,

(PP5) *Stressing* that the distinctive emblems are not intended to have any religious,

Tilläggsprotokoll till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande antagande av ytterligare ett kännetecken, (Protokoll III), den 8 december 2005

Inledning

De höga fördragsslutande parterna, (PP1) som *bekräftar* bestämmelserna i Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 (i synnerhet artiklarna 26, 38, 42 och 44 i den första Genèvekonventionen) och, när tillämpliga, dessas tilläggsprotokoll den 8 juni 1977 (i synnerhet artiklarna 18 och 38 i tilläggsprotokoll I och artikel 12 i tilläggsprotokoll II) angående användning av kännetecken,

(PP2) som *önskar* komplettera de ovan nämnda bestämmelserna i syfte att förstärka deras skyddsvärde och universella karaktär,

(PP3) som *konstaterar* att detta protokoll inte inkräktar på de höga fördragsslutande parternas erkända rätt till fortsatt användning av de kännetecken de använder i enlighet med sina skyldigheter enligt Genèvekonventionerna och, när tillämpliga, dessas tilläggsprotokoll,

(PP4) som *erinrar* om att skyldigheten att respektera personer och egendom skyddade under Genèvekonventionerna och dessas tilläggsprotokoll är härledd från det skydd de har enligt folkrätten och är inte beroende av användningen av kännetecken, kännemärken eller särskilda signaler,

(PP5) som *understryker* att kännetecknen inte är avsedda att ha någon religiös, etnisk, rasmässig,

ethnic, racial, regional or political significance,

(PP6) *Emphasizing* the importance of ensuring full respect for the obligations relating to the distinctive emblems recognized in the Geneva Conventions, and, where applicable, the Protocols additional thereto,

(PP7) Recalling that Article 44 of the First Geneva Convention makes the distinction between the protective use and the indicative use of the distinctive emblems,

(PP8) *Recalling further* that National Societies undertaking activities on the territory of another State must ensure that the emblems they intend to use within the framework of such activities may be used in the country where the activity takes place and in the country or countries of transit,

(PP9) *Recognizing* the difficulties that certain States and National Societies may have with the use of the existing distinctive emblems,

(PP10) *Noting* the determination of the International Committee of the Red Cross, the International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies and the International Red Cross and Red Crescent Movement to retain their current names and emblems,

Have agreed on the following:

Article 1 – Respect for and scope of application of this Protocol

1. The High Contracting Parties undertake to respect and to ensure respect for this Protocol in all circumstances.

2. This Protocol reaffirms and

regional eller politisk innebörd,

(PP6) som *betonar* vikten av att tillförsäkra full respekt för de skyldigheter som är relaterade till de kännetecken som erkänns av Genèvekonventionerna och, när tillämpliga, dessas tilläggsprotokoll,

(PP7) som erinrar om att artikel 44 i den första Genèvekonventionen gör åtskillnad mellan användning av kännetecken i skyddande syfte och i utmärkande syfte,

(PP8) som *vidare erinrar* om att nationella föreningar som bedriver verksamhet inom en annan stats territorium ska se till att de kännetecken de avser använda i den verksamheten får användas i det land där verksamheten bedrivs och i transitländer,

(PP9) som *erkänner* de svårigheter som vissa stater och vissa nationella föreningar kan ha vid användningen av de existerande kännetecknen,

(PP10) som *konstaterar* den bestämdhet som Internationella rödakorskommittén, Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen samt Internationella rödakors- och rödahalvmånenrörelsen har med att behålla sina nuvarande namn och kännetecken,

har kommit överens om följande:

Artikel 1 – Respekt och tillämpningsområde för detta protokoll

1. De höga fördragsslutande parterna förbinder sig att respektera och att säkerställa respekten för detta protokoll under alla omständigheter.

2. Detta protokoll bekräftar och

supplements the provisions of the four Geneva Conventions of 12 August 1949 ("the Geneva Conventions") and, where applicable, of their two Additional Protocols of 8 June 1977 ("the 1977 Additional Protocols") relating to the distinctive emblems, namely the red cross, the red crescent and the red lion and sun, and shall apply in the same situations as those referred to in these provisions.

Article 2 – Distinctive emblems

1. This Protocol recognizes an additional distinctive emblem in addition to, and for the same purposes as, the distinctive emblems of the Geneva Conventions. The distinctive emblems shall enjoy equal status.

2. This additional distinctive emblem, composed of a red frame in the shape of a square on edge on a white ground, shall conform to the illustration in the Annex to this Protocol. This distinctive emblem is referred to in this Protocol as the "third Protocol emblem".

3. The conditions for use of and respect for the third Protocol emblem are identical to those for the distinctive emblems established by the Geneva Conventions and, where applicable, the 1977 Additional Protocols.

4. The medical services and religious personnel of armed forces of High Contracting Parties may, without prejudice to their current emblems, make temporary use of any distinctive emblem referred to in paragraph 1 of this Article where this may enhance protection.

kompletterar bestämmelserna i de fyra Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 ("Genèvekonventionerna") och, när tillämpliga, dessas två tilläggsprotokoll av den 8 juni 1977 ("1977 års tilläggsprotokoll") om kännetecken, nämligen det röda korset, den röda halvmånen och det röda lejonet och solen, och ska tillämpas i samma situationer som de som anges i dessa bestämmelser.

Artikel 2 – Kännetecken

1. Detta protokoll erkänner ett ytterligare kännetecken utöver, och med samma syften som, kännetecknen i Genèvekonventionerna. Kännetecknen ska åtnjuta samma status.

2. Det ytterligare kännetecknet, bestående av en röd ram i form av en kvadrat ställd på sin spets mot vit bakgrund, ska stämma överrens med illustrationen i annexet till detta protokoll. Kännetecknet benämns "tredjeprotopollsemblemet" i detta protokoll.

3. Villkoren för användning av och respekt för tredjeprotopollsemblemet är identiska med de som gäller för de kännetecken som fastställs av Genèvekonventionerna och, när tillämpliga, 1977 års tilläggsprotokoll.

4. Sjukvården och sjukevårdspersonalen hos de höga fördragsslutande parternas väpnade styrkor får, utan att det inkräktar på deras nuvarande kännetecken, tillfälligt använda valfritt annat kännetecken av de som avses i punkt 1 i denna artikel om det kan förstärka skyddet.

Article 3 – Indicative use of the third Protocol emblem

1. National Societies of those High Contracting Parties which decide to use the third Protocol emblem may, in using the emblem in conformity with relevant national legislation, choose to incorporate within it, for indicative purposes:

a) a distinctive emblem recognized by the Geneva Conventions or a combination of these emblems; or

b) another emblem which has been in effective use by a High Contracting Party and was the subject of a communication to the other High Contracting Parties and the International Committee of the Red Cross through the depositary prior to the adoption of this Protocol.

Incorporation shall conform to the illustration in the Annex to this Protocol.

2. A National Society which chooses to incorporate within the third Protocol emblem another emblem in accordance with paragraph 1 above, may, in conformity with national legislation, use the designation of that emblem and display it within its national territory.

3. National Societies may, in accordance with national legislation and in exceptional circumstances and to facilitate their work, make temporary use of the distinctive emblem referred to in Article 2 of this Protocol.

4. This Article does not affect the legal status of the distinctive emblems recognized in the Geneva Conventions and in this Protocol, nor does it affect the legal status of any particular

Artikel 3 – Användning i utmärkande syfte av tredjeprotokollseblemet

1. Nationella föreningar i de höga fördragsslutande parterna som beslutar att använda tredjeprotokollseblemet får, när de använder kännetecknet i enlighet med relevant nationell lagstiftning, välja att för utmärkande syften inom det infoga:

a) ett av de kännetecken som erkänns av Genèvekonventionerna eller en kombination av dessa kännetecken; eller

b) ett annat kännetecken som en hög fördragsslutande part faktiskt har använt och som har kommunicerats de övriga höga fördragsslutande parterna och Internationella rödakorskommittén genom depositarien före antagandet av detta protokoll.

Infogandet ska stämma överens med illustrationen i bilagan till detta protokoll.

2. En nationell förening som väljer att i tredjeprotokollseblemet infoga ett annat kännetecken i enlighet med punkt 1 i denna artikel får, i enlighet med nationell lagstiftning, använda benämningen för detta kännetecken och visa det inom sitt nationella territorium.

3. Nationella föreningar får, i enlighet med nationell lagstiftning och under exceptionella omständigheter och för att underlätta sitt arbete, tillfälligt använda det kännetecken som avses i artikel 2 i detta protokoll.

4. Denna artikel inverkar inte på den juridiska statusen för de kännetecken som erkänns av Genèvekonventionerna och av detta protokoll, och inte heller inverkar det på ett visst känneteckens

emblem when incorporated for indicative purposes in accordance with paragraph 1 of this Article.

Article 4 – International Committee of the Red Cross and International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies

The International Committee of the Red Cross and the International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, and their duly authorized personnel, may use, in exceptional circumstances and to facilitate their work, the distinctive emblem referred to in Article 2 of this Protocol.

Article 5 – Missions under United Nations auspices

The medical services and religious personnel participating in operations under the auspices of the United Nations may, with the agreement of participating States, use one of the distinctive emblems mentioned in Articles 1 and 2.

Article 6 – Prevention and repression of misuse

1. The provisions of the Geneva Conventions and, where applicable, the 1977 Additional Protocols, governing prevention and repression of misuse of the distinctive emblems shall apply equally to the third Protocol emblem. In particular, the High Contracting Parties shall take measures necessary for the prevention and repression, at all times, of any misuse of the distinctive emblems mentioned in Articles 1 and 2 and their

juridiska status när det i utmärkande syfte infogas i enlighet med punkt 1 i denna artikel.

Artikel 4 – Internationella rödakorskommittén och Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen

Internationella rödakorskommittén och Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen och deras vederbörligen bemyndigade personal får, under exceptionella omständigheter och för att underlätta sitt arbete, använda det kännetecknen som avses i artikel 2 i detta protokoll.

Artikel 5 – Uppdrag under Förenta nationernas överinseende

Den sjukvård och sjuvårdspersonal som deltar i operationer under Förenta nationernas överinseende får, med de deltagande staternas tillåtelse, använda ett av de kännetecknen som nämns i artiklarna 1 och 2.

Artikel 6 – Förebyggande och beivrande av missbruk

1. De bestämmelser i Genèvekonventionerna och, när tillämpliga, 1977 års tilläggsprotokoll som reglerar förebyggande och beivrande av missbruk av kännetecknen ska på samma sätt gälla för tredjeprotokollsemmet. I synnerhet ska de höga fördragsslutande parterna under alla förhållanden vidta nödvändiga åtgärder för förebyggande och beivrande av varje missbruk av de kännetecknen som nämns i artiklarna 1 och 2 och deras

designations, including the perfidious use and the use of any sign or designation constituting an imitation thereof.

2. Notwithstanding paragraph 1 above, High Contracting Parties may permit prior users of the third Protocol emblem, or of any sign constituting an imitation thereof, to continue such use, provided that the said use shall not be such as would appear, in time of armed conflict, to confer the protection of the Geneva Conventions and, where applicable, the 1977 Additional Protocols, and provided that the rights to such use were acquired before the adoption of this Protocol.

Article 7 – Dissemination

The High Contracting Parties undertake, in time of peace as in time of armed conflict, to disseminate this Protocol as widely as possible in their respective countries and, in particular, to include the study thereof in their programmes of military instruction and to encourage the study thereof by the civilian population, so that this instrument may become known to the armed forces and to the civilian population.

Article 8 – Signature

This Protocol shall be open for signature by the Parties to the Geneva Conventions on the day of its adoption and will remain open for a period of twelve months.

benämningar, innefattande för-rådsk användning och användning av imitationer av kännetecken eller deras benämning.

2. Utan hinder av punkt 1 i denna artikel får de höga fördragsslutande parterna tillåta tidigare användare av tredje protokollseblemet, eller av något tecken som är en imitation av det, att fortsätta sådan användning, under förutsättning att användningen inte är sådan att den, under väpnad konflikt, ger intryck av att vara skyddad under Genèvekonventionernas och, när tillämpliga, 1977 års tilläggsprotokolls skydd och under förutsättning att rätten till sådan användning har förvärvats före antagandet av detta protokoll.

Artikel 7 – Informations-spridning

De höga fördragsslutande parterna åtar sig att, i fredstid såväl som under väpnad konflikt, ge detta protokoll en så stor spridning som möjligt i sina respektive länder och att, i synnerhet, inkludera utbildning därom i sina militära utbildningsprogram och att uppmuntra civilbefolkningen till utbildning därom, så att detta instrument blir känt för både de väpnade styrkorna och för civilbefolkningen.

Artikel 8 – Undertecknande

Detta protokoll ska stå öppet för undertecknande av parter till Genèvekonventionerna från dagen för dess antagande och under en period av tolv månader.

Article 9 – Ratification

This Protocol shall be ratified as soon as possible. The instruments of ratification shall be deposited with the Swiss Federal Council, depositary of the Geneva Conventions and the 1977 Additional Protocols.

Article 10 – Accession

1. This Protocol shall enter into force six months after two instruments of ratification or accession have been deposited.

2. For each Party to the Geneva Conventions thereafter ratifying or acceding to this Protocol, it shall enter into force six months after the deposit by such Party of its instrument of ratification or accession.

Article 12 – Treaty relations upon entry into force of this Protocol

1. When the Parties to the Geneva Conventions are also Parties to this Protocol, the Conventions shall apply as supplemented by this Protocol.

2. When one of the Parties to the conflict is not bound by this Protocol, the Parties to the Protocol shall remain bound by it in their mutual relations. They shall furthermore be bound by this Protocol in relation to each of the Parties which are not bound by it, if the latter accepts and applies the provisions thereof.

Article 13 – Amendment

1. Any High Contracting Party may propose amendments to this Protocol. The text of any proposed

Artikel 9 – Ratificering

Detta protokoll ska snarast möjligt ratificeras. Ratifikationsinstrument ska deponeras hos det schweiziska förbundsrådet, som är depositarie för Genèvekonventionerna och för 1977 års tilläggsprotokoll.

Artikel 11 – Ikraftträdande

1. Detta protokoll ska träda i kraft sex månader efter dagen för deponering av två ratifikations- eller anslutningsinstrument.

2. För varje part i Genèvekonventionerna som därefter ratificerar eller ansluter till detta protokoll, ska det träda i kraft sex månader efter den dag då parten deponerat sitt ratifikations- eller anslutningsinstrument.

Artikel 12 – Traktatsförbindelser efter detta protokolls ikraftträdande

1. Då parterna till Genèvekonventionerna även tillträtt detta protokoll, ska konventionerna vara tillämpliga i den form de erhållit genom komplettering med detta protokoll.

2. Då en av parterna i konflikten inte är bunden av detta protokoll, ska parterna till protokollet likväl förbli bundna av detta i sina ömsesidiga förbindelser. De ska dessutom vara bundna av detta protokoll i förhållande till part som inte är bunden av det om den senare godkänner och tillämpar dess bestämmelser.

Artikel 13 – Ändringar

1. Varje hög fördragsslutande part kan föreslå ändringar av detta protokoll. Text till ändringsförslag

amendment shall be communicated to the depositary, which shall decide, after consultation with all the High Contracting Parties, the International Committee of the Red Cross and the International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, whether a conference should be convened to consider the proposed amendment.

2. The depositary shall invite to that conference all the High Contracting Parties as well as the Parties to the Geneva Conventions, whether or not they are signatories of this Protocol.

Article 14 – Denunciation

1. In case a High Contracting Party should denounce this Protocol, the denunciation shall only take effect one year after receipt of the instrument of denunciation. If, however, on the expiry of that year the denouncing Party is engaged in a situation of armed conflict or occupation, the denunciation shall not take effect before the end of the armed conflict or occupation.

2. The denunciation shall be notified in writing to the depositary, which shall transmit it to all the High Contracting Parties.

3. The denunciation shall have effect only in respect of the denouncing Party.

4. Any denunciation under paragraph 1 shall not affect the obligations already incurred, by reason of the armed conflict or occupation, under this Protocol by such denouncing Party in respect of any act committed before this denunciation becomes effective.

ska underställas depositarien som, efter samråd med alla höga fördragsslutande parter och Internationella rödakorskommittén och Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen, ska besluta om en konferens ska sammankallas för att ta ställning till ändringsförslaget.

2. Depositarien ska till denna konferens inbjuda samtliga höga fördragsslutande parter liksom parterna till Genèvekonventionerna, vare sig dessa under-tecknat detta protokoll eller inte.

Artikel 14 – Uppsägning

1. Skulle en hög fördragsslutande part uppsäga detta protokoll, ska uppsägningen inte ha rättsverkan förrän ett år efter mottagandet av uppsägningsinstrumentet. Är emellertid den uppsägande parten vid utgången av det året inblandad i en situation av väpnad konflikt eller ockupation, ska uppsägningen inte ha rättsverkan förrän vid utgången av den väpnade konflikten eller ockupationen.

2. Uppsägningen ska skriftligen meddelas depositarien, som ska underrätta samtliga höga fördragsslutande parter därom.

3. Uppsägningen ska endast ha rättsverkan i förhållande till den uppsägande parten.

4. Uppsägning i enlighet med punkt 1 ska inte inverka på de till följd av den väpnade konflikten eller ockupationen av den uppsägande parten redan ådragna förpliktelserna i enlighet med detta protokoll vad gäller varje handling begången innan denna uppsägning haft rättsverkan.

Article 15 – Notifications

The depositary shall inform the High Contracting Parties as well as the Parties to the Geneva Conventions, whether or not they are signatories of this Protocol, of:

- a) signatures affixed to this Protocol and the deposit of instruments of ratification and accession under Articles 8, 9 and 10;
- b) the date of entry into force of this Protocol under Article 11 within ten days of said entry into force;
- c) communications received under Article 13;
- d) denunciations under Article 14.

Article 16 – Registration

1. After its entry into force, this Protocol shall be transmitted by the depositary to the Secretariat of the United Nations for registration and publication, in accordance with Article 102 of the Charter of the United Nations.

2. The depositary shall also inform the Secretariat of the United Nations of all ratifications, accessions and denunciations received by it with respect to this Protocol.

Article 17 – Authentic texts

The original of this Protocol, of which the Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall be deposited with the depositary, which shall transmit certified true copies thereof to all the Parties to the Geneva Conventions.

Artikel 15 – Notifikationer

Depositarien ska underrätta de höga fördragsslutande parterna samt parterna till Genèvekonventionerna, vare sig de undertecknat detta protokoll eller inte, om:

- a) undertecknanden av detta protokoll samt deponeringar av ratifikations- och anslutningsinstrument enligt artiklarna 8, 9 och 10;
- b) dagen för detta protokolls ikraftträdande enligt artikel 11 inom tio dagar efter ikraftträdandet;
- c) meddelanden enligt artikel 13;
- d) uppsägningar enligt artikel 14.

Artikel 16 – Registrering

1. Efter ikraftträdandet ska detta protokoll av depositarien överlämnas till Förenta nationernas sekretariat för registrering och publicering, i enlighet med artikel 102 i Förenta nationernas stadga.

2. Depositarien ska även underrätta Förenta nationernas sekretariat om alla ratifikationer, anslutningar och uppsägningar som mottagits med avseende på detta protokoll.

Artikel 17 – Autentiska texter

Originalen till detta protokoll, varav de arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texterna äger lika vitsord, ska deponeras hos depositarien, som ska överlämna bestyrkta kopior av detsamma till samtliga parter till Genèvekonventionerna.

Annex
Third protocol emblem

Annex
Tredjeprotokollseemblemet

(Article 2, paragraph 2 and Article 3, paragraph 1 of the Protocol)

(Artikel 2, punkt 2 och artikel 3, punkt 1 i protokollet)

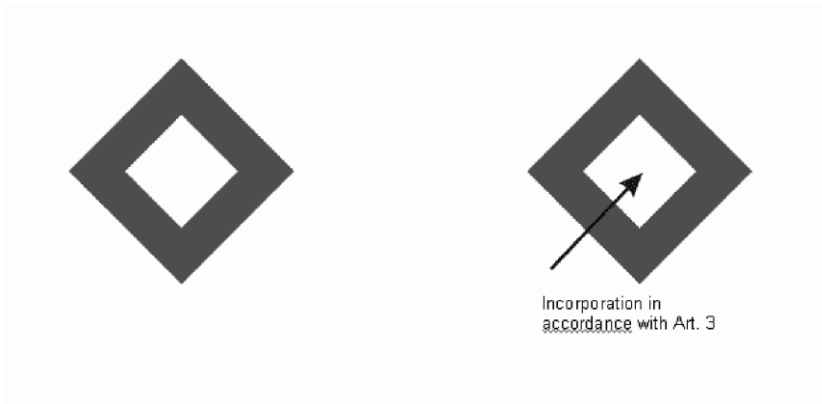
Article 1 – Distinctive emblem

Artikel 1 – Kännetecknet

Article 2 – Indicative use of the third Protocol emblem

Artikel 2 – Användning av tredjeprotokollseemblemet i utmärkande syfte

Sammanfattning av betänkandet (SOU 2010:72)

Vi har enligt våra direktiv haft i uppdrag att kartlägga de folkrättsliga regler som gäller för väpnade konflikter, ockupation och neutralitet, och som Sverige är bundet av. I uppdraget har också ingått att kartlägga hur Sverige genomfört gällande humanitärrättsliga regler i svensk lagstiftning och att följa upp i vilken omfattning och på vilket sätt svensk folkrättsutbildning innehållsmässigt är relevant mot bakgrund av gällande konventionsåtaganden. Ytterligare en uppgift har varit att analysera de sedvanerättsliga regler, inkluderande de slutsatser och skälen för dessa, som Internationella rödakorskommittén (ICRC) slagit fast i sin sedvanerättsstudie. I vårt uppdrag har vidare ingått att undersöka om det finns behov av en särskild nationell humanitärrättslig manual och i sådant fall lämna förslag till en sådan.

Genom tilläggsdirektiv har vi dessutom fått i uppdrag att föreslå de författningsändringar som krävs för att möjliggöra en svensk ratificering av tilläggsprotokoll III till Genèvekonventionerna om antagande av ytterligare ett kännetecken, samt att göra en översyn av lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. och föreslå lämpliga ändringar.

Folkrättens grunder (kap. 2)

Tolkning och tillämpning av centrala humanitärrättsliga konventioner och gällande sedvanerätt förutsätter kännedom om det folkrättsliga regelsystemet. I kapitlet lämnar vi därför en kortfattad redogörelse för grundläggande folkrättsliga områden och begrepp. Framställningen bygger på att vårt uppdrag avser de folkrättsliga regler som gäller för väpnade konflikter, ockupation och neutralitet, och som Sverige är bundet av. Fokus ligger därför på krigets lagar och delar av de mänskliga rättigheterna.

I kapitlet lämnas vidare en redogörelse för hur Sverige genomför sina folkrättsliga förpliktelser.

Folkrätt och svenskt totalförsvar – en bakgrund (kap. 3)

I kapitlet redovisar vi det arbete som utfördes av den kommitté som tillsattes år 1978 med uppdrag att lämna förslag angående tolkning och tillämpning av folkrättens regler under krig, neutralitet och ockupation. Kommittén lämnade 1979 delbetänkandet *Krigets lagar* (SOU 1979:73) och 1984 slutbetänkandet *Folkrätten i krig* (SOU 1984:56).

Slutbetänkandet har fått stor betydelse genom den systematiska genomgång som gjordes av den gällande humanitära rätten och de förslag på tolkning och tillämpning av denna som lämnades. Kommitténs analyser och förslag har varit vägledande för svensk position på området och för i dag gällande nationella författningar med humanitärrättslig bäring. 1984 års betänkande har därmed, tillsammans med senare utredningar och svenska författningar på området, utgjort en naturlig utgångspunkt för vårt arbete. I kapitlet redogör vi därför inledningsvis för de frågor som behandlades i betänkandet och de ställningstaganden som

kommittén gjorde (avsnitt 3.1) samt därefter för det arbete i anslutning till betänkandet som utförts senare (avsnitt 3.2).

I ett särskilt avsnitt (3.3) lämnas därefter en redogörelse för *det svenska totalförsvaret och dess förändringar*. Vi konstaterar där att 1984 års betänkande byggde på hur det dåvarande totalförsvaret var organiserat men att totalförsvaret sedan slutet av 1990-talet, bl.a. till följd av det ändrade säkerhetspolitiska läget, har genomgått radikala förändringar. Grunden för förändringarna lades genom prop. 1998/99:74 Förändrad omvärld, omdanad försvar. Förändringarna innebär att Försvarsmakten har ändrat inriktning från ett massivt invasionsförsvar till ett mindre insatsförsvar. Huvuduppgifterna för det militära försvaret är inte endast att försvara Sverige mot väpnat angrepp och hävda Sveriges territoriella integritet, utan också att bidra till fred i vår omvärld och stärka det svenska samhället vid svåra påfrestningar i fred. Den förändrade inriktningen har medfört genomgripande förändringar av både försvarets omfattning och dess struktur, så som förändringar av grundorganisationens storlek, av personalbehovet, samt av antalet totalförsvarspliktiga och deras utbildning.

Inte endast det militära försvaret utan också de civila delarna av totalförsvaret har förändrats radikalt. Det civila försvaret kan numera uppfattas som en del av det nya krisberedskapssystemet. Tidigare statliga verksamheter inom civilt försvar har integrerats med ordinarie verksamhet inom kommuner och landsting. Civil verksamhet som specifikt syftar till att förbereda Sverige för krig förekommer numera endast i ringa omfattning. Den tidigare civilförsvarsorganisationen, nu räddningstjänsten i krig, tillförs inte längre någon pliktutbildad personal. Den statliga materielen för denna verksamhet har avvecklats eller överförs till kommunerna för användning i fredsverksamheten. Nya ledningskoncept för extraordinära händelser i kommuner och landsting har medfört att tidigare ledningsplatser och andra anläggningar för verksamhet i krig också har avvecklats. Det civila deltagandet i internationella insatser förutses öka.

I avsnitt 3.4 behandlar vi slutligen frågan i vilken utsträckning vi kan använda 1984 års betänkande som *utgångspunkt för vårt arbete*. Vi konstaterar där att de drygt 25 år som gått sedan betänkandet lämnades har inneburit stora internationella och nationella förändringar som kommit att påverka folkrättens utformning, tolkning och tillämpning. Trots att detta gör att det i vissa delar finns behov av att komplettera 1984 års betänkande anser vi att betänkandet alltså utgör en värdefull sammanställning och hållbar analys av centrala humanitärrettsliga regler och principer utifrån svenska behov och förutsättningar. De stora reformer som totalförsvaret genomgått sedan 1984, tillsammans med dagens nya säkerhetspolitiska hotbild, innebär *inte* att Sverige inte längre skulle leva upp till de humanitärrettsliga åtaganden som behandlades i betänkandet. Sverige bör dock ha höga ambitioner på området. Den humanitära rätten, och då inte minst sedvanerätten, har genomgått en kraftig utveckling, sedan betänkandet lades fram. Det finns därmed anledning att överväga de nya krav som den humanitära rätten ställer i dag och den betydelse som dessa har när det gäller hur Sverige på bästa sätt kan leva upp till sina folkrättsliga förpliktelser – inte minst när det gäller utbildning.

Folkrättslig utveckling efter år 1984 (kap. 4)

I kapitlet lämnar vi en redovisning av den folkrättsliga utvecklingen, främst beträffande de regler som gäller för väpnade konflikter, okkupation och neutralitet, i tiden efter 1984 års betänkande. I fokus ligger den humanitära rättens utveckling.

I ett inledande avsnitt (4.1) redovisas *konventioner och protokoll* på området som antagits, eller som Sverige tillträtt, under den aktuella perioden. Vi redovisar också på vilket sätt som Sverige genomfört de olika internationella instrumenten.

En viktig utveckling under senare år på det humanitärättsliga området gäller verksamheten vid och etableringen av *internationella domstolar och tribunaler*. I avsnitt 4.2 redogör vi för framväxten av olika tillfälliga domstolar, däribland de s.k. Jugoslavien- och Rwandatribunalerna, med uppdrag att lagföra enskilda för brott mot den humanitära rätten. En viss redovisning av den praxis som utvecklats vid domstolarna lämnas också. Vidare beskrivs tillkomsten av den första permanenta Internationella brottmålsdomstolen som etablerades genom ikraftträdandet av den s.k. Romstadgan år 2002. I avsnittet presenteras vidare vissa avgöranden från den Internationella domstolen (ICJ) med bäring på den humanitära rätten. Avsnittet avslutas med en redogörelse för hur Sverige genomfört de förpliktelser som följt av tillkomsten av de nya domstolarna.

I avsnitt 4.3 lämnar vi en kort presentation av utvecklingen av *statspraxis* på området. Vi påpekar att Internationella rödakorskommittén genomfört ett ambitiöst och omfattande arbete med att redovisa statspraxis i denna typ av frågor i den sedvanerättsstudie som vi behandlar i kapitel 5 och att olika frågor om både svensk och andra länders praxis kommenteras i det sammanhanget. Vi hänvisar också till sådana periodiska redovisningar av statspraxis och annan utveckling inom den humanitära rätten som lämnas bl.a. i Yearbook of International Humanitarian Law. Härutöver behandlar vi olika för vårt uppdrag viktiga frågor inom FN (bl.a. om fredsinsatser och om barn och kvinnor och väpnad konflikt) och EU (bl.a. om riktlinjer för främjande av internationell humanitär rätt och om s.k. insatsregler). Det första mål (det s.k. Arklövmålet) i vilket svensk domstol prövat frågan om ansvar för folkrättsbrott berörs också.

Den humanitära rätten formas vid sidan av framväxten av nya traktater, statspraxis och praxis från domstolar och tribunaler även av annan utveckling. I avsnitt 4.4 redovisar vi en del av denna utveckling under rubriken *Doktrin och några aktuella folkrättsfrågor*. Efter en redovisning av olika frågor som behandlats vid de internationella rödakors- och rödahalvmånekonferenserna berör vi under särskilda rubriker vissa av de humanitärättsliga frågor som tilldragit sig särskild uppmärksamhet under senare tid. En sådan fråga är hur den allt vanligare användningen av *privata militära företag* (PMF) bör bedömas rättsligt. Vi redovisar i sammanhanget det år 2008 antagna s.k. Montreuxdokumentet i vars utarbetande Sverige deltagit. I dokumentet behandlas ”internationella förpliktelser” och ”good practices” för stater i förhållande till PMF under väpnad konflikt. Syftet med dokumentet, som inte är juridiskt bindande, är inte att utvidga de folkrättsliga förpliktelserna, utan att erinra om vad som gäller. Vi redovisar vidare de juridiskt inte bindande manualer som

utarbetats för *sjökrig* (San Remo-manualen, 1994) och *luftkrig* (Luftkrigsmanualen, 2009). I avsnittet berör vi dessutom frågan om innebörden av begreppet ”*direkt deltagande*” och den rapport om frågan som den Internationella Röda korskommittén (ICRC) publicerat. Under en särskild rubrik behandlar vi vidare ”*Kriget mot terrorismen*” och begreppet ”*olagliga kombattanter*”.

På den humanitära rättens område har Sverige sedan lång tid haft ett stort engagemang. I avsnitt 4.5 redovisar vi olika *svenska initiativ* som tagits på området. Under senare år har detta skett bl.a. inom IT-krigets område och utifrån ett genusperspektiv på den humanitära rätten. I november 2004 svarade således Sverige för en internationell expertkonferens om ”Computer Network Attacks and the Applicability of International Humanitarian Law” och i oktober 2007 för en om ”International Humanitarian Law and Gender”.

Avslutningsvis lämnar vi i avsnitt 4.6 *våra överväganden och förslag* i förhållande till den utveckling och de frågeställningar som vi behandlat i kapitlet. Tyngdpunkten i avsnittet ligger på frågan om hur Sverige genomfört de konventioner och protokoll som tillkommit under perioden. Som underlag för våra kommentarer har vi vänt oss till berörda myndigheter och organisationer i samhället i syfte att fånga upp eventuella brister i det svenska genomförandet. I de flesta fall har det inte kommit fram någon vägande kritik och inte heller vi anser oss ha anledning att rikta någon sådan mot det svenska genomförandet. När det gäller vissa traktater har emellertid kritiska synpunkter framförts vid våra samråd eller kommit fram på annat sätt.

Detta gäller bl.a. att Sverige, ännu inte fullgjort skyldigheten att teckna ett sådant immunitets- och privilegieavtal med OPCW som anges i *C-vapenkonventionen*. Vi har inte tagit del av, eller annars funnit att det skulle finnas, något vägande skäl mot att teckna ett sådant avtal. Liknande avtal har tecknats inom andra områden. Då ett fullgott genomförande av konventionen förutsätter att ett avtal tecknas förordrar vi att Sverige gör detta.

Från olika håll har synpunkter inkommit på den långsamma processen med att anpassa svensk straffrättslagstiftning till de i *Romstadgan* upptagna straffbestämmelserna. Vi anser att det är olyckligt att beredningen av Internationella straffrättsutredningens förslag i SOU 2002:98 dragit ut på tiden och att Sverige till följd av detta inte har den lagstiftning på plats som stadgan förutsätter. Frågan om en anpassning av svensk strafflagstiftning till Romstadgan har betydelse även i förhållande till flera andra traktater eftersom regleringen i stadgan på flera punkter har anknytning till frågor som regleras i dessa. Detta gäller bl.a. *FN:s skyddskonvention, tortyrkonventionen, barnkonventionen och dess fakultativa tilläggsprotokoll samt tilläggsprotokoll II till kulturkonventionen*.

Från olika håll har kritik riktats mot Sveriges genomförande av *tortyrkonventionen*. Kritiken gäller bl.a. att Sverige inte har infört ett tortyrbrott i enlighet med tortyrkonventionens definition och att tortyr enligt svenska bestämmelser inte är undantaget från preskription. Vi noterar att frågan om behovet av ändrade straffbestämmelser varit föremål för överväganden i lagstiftnings sammanhang och att den bedömningen då gjorts att några lagändringar inte krävs. Vi utgår

emellertid från att frågan om hur tortyrkonventionen lämpligen bör genomföras i svensk rätt kommer att övervägas närmare i samband med beredningen av Internationella straffrättsutredningens förslag och avstår mot den bakgrunden från att här redovisa några närmare egna överväganden. Vi noterar att också frågan om preskription förtjänar särskilda överväganden i det sammanhanget.

Från en rad olika håll, bl.a. FN:s barnrättskommitté, har det riktats kritik och lämnats synpunkter på hur Sverige genomfört *barnkonventionen och dess fakultativa protokoll om barnets rättigheter i väpnade konflikter*. De synpunkter som kommit in i denna del ligger till stor del utanför våra direktiv. Frågan om barnkonventionens genomförande i svensk rätt har behandlats i flera sammanhang, se t.ex. Barnets bästa i främsta rummet (SOU 1997:116) som var en bred översyn av hur svensk lagstiftning och praxis stämde överens med barnkonventionen. Vi anser oss inte ha anledning att uttala oss särskilt om barnkonventionens genomförande i Sverige på annat sätt än att påpeka att det är viktigt att det svenska arbetet med att hantera den kritik som kommit in från barnrättskommittén (och som stöds av många svenska aktörer enligt ovan) fortgår.

Från några håll har i anslutning till *kulturkonventionen* kritik framförts mot Försvarsmaktens utbildning när det gäller skydd för kulturegendom. Vi uttalar i anslutning härtill att frågan om eventuella brister i utbildningen i kulturkonventionens och dess protokoll krav bör följas upp inom Försvarsmakten och de civila myndigheter som har ett utbildningsansvar enligt totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12), särskilt i anslutning till utbildning inför fredsinsatser.

I avsnittet om det svenska genomförandet påpekar vi det angelägna i att det svenska ratificeringsarbetet med *tilläggsprotokoll II till kulturkonventionen* och *klusterkonventionen* fortskrider. Vi erinrar om våra förslag i kapitel 7 som syftar till en ratificering av *tilläggsprotokoll III till Genèvekonventionerna*.

I avsnitt 4.6 lämnar vi dessutom vissa kommentarer i anslutning till frågor rörande *luftkrigföring, privata militära företag, "direkt deltagande", "kriget mot terrorismen" och "olagliga kombattanter"*. Bl.a. framhåller vi när det gäller privata militära företag att Sverige enligt vår bedömning bör aktivt ställa sig bakom det s.k. Montreuxdokumentet och beträffande "kriget mot terrorismen" och "olagliga kombattanter" att *alla personer som deltar i fientligheter enligt vår bedömning har ett skydd antingen under den humanitära rätten eller de mänskliga rättigheterna*. Vi ställer oss alltså avvisande till att det skulle finnas ett rättsligt vakuum som lämnar utrymme för hantering av vissa personer utan iakttagande av något sådant skydd.

Humanitär rätt och sedvanerätt (kap. 5)

I kapitlet presenteras och analyseras den sedvanerättsstudie som genomförts av Internationella rödakorskommittén (ICRC). Bakgrunden till studien är att staterna vid den 26:e internationella rödakorskonferensen i december 1995, bad Internationella rödakorskommittén att utarbeta en rapport om sedvanerättsliga regler som är tillämpliga i internationella och icke-internationella väpnade konflikter,

och att sprida rapporten till stater och sakkunniga internationella organ. Arbetet skulle ske med hjälp av experter i humanitär rätt från olika delar av världen och representerande olika rättsliga system, samt i samråd med experter från regeringar och internationella organisationer. ICRC accepterade uppdraget och lät tio år senare, 2005, publicera studien i vilken 161 sedvanerättsliga regler presenteras med tillhörande drygt 5000 sidor kommentarer och bakgrundsmaterial.

I avsnitt 5.2 lämnas en fyllig *redogörelse för studiens genomförande, syfte, inriktning och struktur, metod och material och allmänna resultat*. I avsnittet redovisas vidare det bemötande som studien fått och det fortsatta arbetet inom ICRC med studien.

I avsnitt 5.3 redogör vi för *vår allmänna bedömning av studien* och redovisar de utgångspunkter som vi haft för vår analys av studiens regler. Vi framhåller att vi inte uppfattat våra direktiv på det sättet att vi förväntats att göra en självständig analys av samtliga de frågeställningar som sedvanerättsstudien kan ge upphov till. Vad som kunnat bli aktuellt inom ramen för vårt arbete är mer en allmän värdering av studiens tillvägagångssätt, en allmän bedömning av studien och av enskilda regler, samt av det insamlade materialets bevisvärde och de redovisade slutsatsernas tillförlitlighet. I detta syfte har vi inte endast tagit del av själva studien och det material som denna bygger på. Vi har också tagit del av ett stort antal publikationer där studien och dess slutsatser diskuteras och i många fall sätts i fråga. Vår värdering av enskilda regler har också genomförts med beaktande av känd svensk *opinio juris* (dvs. en övertygelse om att en juridisk skyldighet föreligger för ett visst handlande) avseende humanitärättsliga regler, främst utgående från Sveriges åtaganden genom traktater. Syftet med denna granskning är att undersöka i vad mån studiens resultat innefattar nya humanitärättsliga förpliktelser för Sverige och vad som i så fall krävs för att säkerställa att Sverige uppfyller dessa förpliktelser.

Vår bedömning är att vi kan ställa oss bakom de principer som redovisas i studien när det gäller urvalet av statspraxis, liksom de kriterier för värdering av statspraxis som redovisas i studien. Vi bedömer också att studiens värdering av statspraxis i allt väsentligt är gjord i överensstämmelse med de generella kriterier som redovisas i introduktionen till studien. *Vår utgångspunkt är därför att det finns goda skäl att anta att de 161 regler som studien redovisar utgör sedvanerätt.*

Vid vår utvärdering av de enskilda reglerna har vi i första hand varit inriktade på att bedöma i vilken utsträckning det finns skäl att beakta studien och dess resultat vid utformning av nationell praxis. Den utgångspunkten medger dock inte att en skarp skiljelinje upprätthålls mellan policy och *opinio juris*, och tyngdpunkten har därför lagts på att utgöra underlag för framtida *svensk policy* med avseende på de föreslagna reglerna. Vi har härvidlag utgått från rättsuppfattningar som från svensk synpunkt framstår som lämpliga och önskvärda.

Vid värderingen av de 161 reglerna har vi dock ansett att en svensk *opinio juris* föreligger då en regel till materiellt innehåll och tillämpningsområde motsvaras av en traktatsbestämmelse Sverige är bundet av, med hänsyn till att Sverige genom att ingå traktaten har visat på en beredskap att vara rättsligt bunden av den aktuella regeln i förhållande till varje annan stat.

Vi har vidare funnit att Sverige sedan en längre tid verkat för att samma regler bör gälla i icke-internationella som i internationella väpnade konflikter. Vi har därför utgått från att de av studiens regler som äger tillämplighet i internationella väpnade konflikter enligt svensk *opinio juris* också gäller vid icke-internationella väpnade konflikter (där så anges i studien), om särskilda skäl inte talar däremot.

Vad gäller de regler, vars materiella innehåll inte motsvaras av en traktatsbestämmelse som Sverige är bunden av, har vi värderat regeln mot bakgrund av den svenska praxis vi själva har samlat in. Det bör framhållas att denna praxis i stor utsträckning är av allmän karaktär som lämnar utrymme för olika tolkningar, och att det beträffande ett antal regler inte heller finns någon svensk praxis som vare sig stödjer eller talar emot den aktuella regelns sedvanerättsliga status.

Om en regel saknar stöd i svensk *opinio juris* och inte heller har ansetts utgöra en nödvändig reglering har vi bedömt att det saknas svenskt stöd för att den föreslagna regeln utgör internationell sedvanerätt. I dessa situationer har vi valt att ha som utgångspunkt att värdera regeln övergripande utifrån de skäl som anförts i studien.

I avsnitt 5.4 presenteras studiens 161 regler. Presentationen och kommentarerna är, liksom i själva studien, indelade i sex underavsnitt, Distinktionsprincipen, Särskilt skyddade personer och objekt, Särskilda stridsmetoder, Vapen, Behandling av civila och personer som är försatta ur stridbart skick (hors de combat) samt Genomförande. I varje underavsnitt sätter vi inledningsvis reglerna i sitt sammanhang genom en kortfattad bakgrundbeskrivning och genom att vi lämnar övergripande synpunkter på regelområdet. Därefter presenteras och kommenteras varje regel för sig.

Under rubriken *Distinktionsprincipen* redovisas 24 regler, som är uppdelade under sex underrubriker: Åtskillnad mellan civila och kombattanter, Åtskillnad mellan civila objekt och militära mål, Urskillningslösa anfall, Proportionalitet vid anfall, Försiktighetsåtgärder vid anfall och Försiktighetsåtgärder mot effekterna av anfall. Samtliga regler utgör enligt vår bedömning tillämpningar av grundläggande principer inom internationell humanitär rätt som otvivelaktigt har sedvanerättslig status. Samtliga regler har också, i vart fall i sina huvuddrag, stöd i traktater Sverige ratificerat. Vi kommenterar särskilt bl.a. att termen ”combatant” delvis används med en vidare innebörd än den i allmänhet har vilket i vår framställning markerats genom att termen i dessa sammanhang översatts med ”stridande” och inte ”kombattant” (se regel 1).

Under rubriken *Särskilt skyddade personer och objekt* redovisas 21 regler uppdelade under åtta underrubriker: Sjukvårds- och självårdspersonal och objekt, Humanitär hjälppersonal och objekt, Journalister, Skyddsvärda zoner, Kulturregdom, Anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter och Den naturliga miljön. Nästan alla reglerna i denna grupp omfattas av överenskommelser som Sverige ratificerat, däribland Genèvekonventionerna, tilläggsprotokoll I, lantkrigsreglementet och Romstadgan, vilka samtliga till stora delar även anses reflektera gällande sedvanerätt. Några av reglerna har ansetts ha sedvanerättslig status i Jugoslavientribunalens praxis. I studien lämnas omfattande hänvisningar till statspraxis. Även svensk statspraxis ger ett

omfattande och uttryckligt stöd för många av reglerna. Vissa formuleringar i några av reglerna i detta delområde kan vid en första anblick ge intryck av att reglerna är mer kontroversiella än de är. Vi kommenterar bl.a. särskilt den kritik som framförts mot regel 31 (respekt och skydd för humanitär hjälppersonal), tidigare svenska uttalanden angående skydd för journalister (regel 34), och bristen på traktatstöd när det gäller skyddet för den naturliga miljön (reglerna 43–45).

Under rubriken *Särskilda stridsmetoder* redovisas 24 regler uppdelade under fem underrubriker: Vägran att ge pardon, Förstörelse och beslagtalande av egendom, Utsvältning och tillgång till humanitära insatser, Vilsledanden, och Kommunikation med fienden. Nästan alla reglerna i denna huvudgrupp har motsvarigheter i överenskommelser som Sverige ratificerat, däribland S:t Petersburgsdeklarationen, lantkrigsreglementet, 1925 års Genèveprotokoll och Genèvekonventionerna med tilläggsprotokoll, vilka alla anses återspegla gällande sedvanerätt. Reglerna 64 (förbud mot överenskommelse om inställda fientligheter i avsikt att företa överraskningsanfall) och 66 (rätt till ickefientliga kontakter med fienden) har vi dock bedömt sakna motsvarighet i svenska traktatbaserade förpliktelser. Majoriteten av reglerna är enligt vår bedömning relativt okontroversiella för svensk del. Reglerna måste dock läsas med beaktande av vad som sägs i kommentarerna till reglerna. Utan ett sådant beaktande kan vissa regler uppfattas som ofullständiga eller mer långtgående än vad som är avsett. Vi kommenterar särskilt bl.a. kritik som framförts mot regel 55 och 56 (om humanitär hjälp).

Under rubriken *Vapen* redovisas 17 regler uppdelade under elva underrubriker: Generella principer om användandet av vapen, Gift, Biologiska vapen, Kemiska vapen, Expanderande kulor, Exploderande kulor, Vapen som främst skadar genom icke-detekterbara fragment, Försåtvapen, Landminor, Brandvapen, och Synförstörande laservapen. Samtliga regler utgår från grundprinciperna om förbud mot vapen som är urskillningslösa, orsakar onödigt lidande eller överflödigt skada. Dessa principer grundas i sin tur på de tidigare behandlade principerna om distinktion, proportionalitet och försiktighet vid anfall. Nästan alla reglerna omfattas av traktater som Sverige ratificerat, däribland S:t Petersburgsdeklarationen, lantkrigsreglementet, 1925 års Genèveprotokoll och 1980 års vapenkonvention med tilläggsprotokoll och tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna. Den praxis som redovisas i studien är beträffande flera regler av mindre omfattning än vad som gäller huvuddelen av reglerna i studien. Vapenreglerna har också utsatts för kritik för ett alltför svagt stöd i statspraxis, särskilt vad gäller icke-internationella konflikter. Mot bakgrund av studiens resonemang och redovisade material finner vi emellertid inte anledning att redovisa någon avvikande uppfattning från den som ges uttryck för i studien eller att mer generellt ifrågasätta studiens slutsatser. Vi kommenterar särskilt bl.a. vissa frågor som rör förbud i väpnad konflikt som inte gäller fredstida bruk (regel 75 om ämnen för kravallbekämpning och regel 77 om expanderande kulor) och tillåtligheten av 12,7 millimeters ammunition (regel 78 om exploderande kulor).

Under rubriken *Behandling av civila och personer som är hors de combat* redovisas 52 regler uppdelade under åtta underrubriker:

Grundläggande garantier, Kombattanter och krigsfångestatus, Sårade, sjuka och skeppsbrutna, De döda, Saknade personer, Frihetsberövade personer, Tvångsförflyttning och tvångsförflyttade personer, och Andra skyddsvärda personer. Reglerna inom denna huvudgrupp återspeglar en grundläggande tanke inom den humanitära rätten om skydd och respekt för civila och för personer som är försatta ut stridbart skick, en tanke som i mer generella termer även kommit till uttryck genom sedvanerättsreglerna i det första delområdet – Distinktionsprincipen.

Samtliga regler motsvaras, i vart fall i sina huvuddrag, av regler i traktater som Sverige ratificerat, däribland lantkrigsreglementet och Genèvekonventionerna med tilläggsprotokoll. De regler som finns inom denna huvudgrupp relaterar till frågor som sedan länge har ansetts vara sedvanerätt. Genom överrensstämmelsen med motsvarande regler inom området för de mänskliga rättigheterna framstår en stor del av reglerna sedan länge som en självklar del av svensk rätt. De mänskliga rättigheternas fortsatta tillämplighet under väpnade konflikter – oavsett konflikttyp stödjer vissa av reglerna. Vi kommenterar särskilt bl.a. frågan om innebörden av ”tortyr” (regel 90), frågan om skyddet för ”frivilliga” mänskliga sköldar (regel 97), frågan om begränsningar av skyldigheten att sända hem krigsfångar efter fientligheternas avslutande (regel 128) och frågan om åldersgränsen för barn (regel 135, 136 och 137).

Under rubriken *Genomförande* redovisas 23 regler uppdelade under fem underrubriker: Efterlevnad av internationell humanitär rätt, Upprätthållande av den internationella humanitära rätten, Ansvar och skadestånd, Individuellt ansvar, och Krigsförbrytelser. De flesta reglerna inom denna huvudgrupp omfattas, i vart fall i sina huvuddrag, av traktater som Sverige ratificerat, däribland Haagkonventionerna och Genèvekonventionerna med tilläggsprotokoll. Studiens regler om genomförandet av den humanitära rätten är enligt vår uppfattning, i huvudsak okontroversiella och avser förhållanden som sedan länge ansetts vara sedvanerätt i vart fall i förhållande till stater. Vi kommenterar särskilt bl.a. frågan om repressalier kan vara tillåtna (regel 145 och 148), frågan om innebörden av ”serious violations” i regel 156 och den därtill anknutna frågan om förbud mot preskription (regel 160).

I ett avslutande avsnitt (5.5) framhåller vi att sedvanerättens exakta omfattning alltid kommer att vara föremål för skilda uppfattningar men att det enligt vår uppfattning inte finns anledning att ta avstånd från de bedömningar som ICRC gjort i studien. De flesta av studiens regler, åtminstone vad gäller internationella väpnade konflikter, omfattas också i sina huvuddrag av för Sverige gällande traktater. Allt tyder också på att svensk hållning i de frågor som studien behandlar även därutöver i allt väsentligt står i samklang med de bedömningar som gjorts i studien. Regler där det kan hävdas att *studien går utöver för Sverige i dag gällande åtaganden i internationella konflikter* är reglerna 43 och 44 (skydd för den naturliga miljön), 64 (förbud mot överenskommelse om inställda fientligheter i avsikt att företa överraskningsanfall), 66 (rätt till ickefientliga kontakter med fienden), 86 (synförstörande laservapen), 145 (repressalier), 149 C och D (stats ansvar för kränkningar av den humanitära rätten), samt 154 (förmans befallningar). Ingen av dessa regler är dock av sådan karaktär att vi anser att det finns anledning att från svensk sida ta avstånd från studiens bedömning att de har

sedvanerättslig status. Enligt vår bedömning bör även dessa regler kunna läggas till grund för svensk praxis. När det gäller icke-internationella konflikter uttalar vi att Sverige, både med hänsyn till studiens resultat och av lämplighetsskäl, som huvudregel bör tillämpa och i övrigt göra gällande samma regelverk som i internationella konflikter. Även stater som inte är krigförande har en skyldighet att, ensamma eller tillsammans med andra, verka för att humanitärrettens regler respekteras. *Vi förordar mot den bakgrunden ett svenskt stöd för innehållet i studiens regler.*

Fredsinsatser (kap. 6)

I våra direktiv sägs att vi vid den kartläggning av de folkrättsliga regler som gäller för väpnade konflikter, ockupation och neutralitet bl.a. ska belysa *den internationella humanitära rättens tillämplighet i fredsfrämjande insatser*. I kapitel 6 redovisar vi därför vissa principiella frågeställningar som fredsinsatser väcker i förhållande till den humanitära rätten och delar av de mänskliga rättigheterna. Under utredningsarbetet har vi emellertid blivit informerade om att avsikten är att frågan om rättsliga grunder för vålds- och tvångsanvändning av svensk militär personal och poliser i fredsinsatser ska behandlas av en särskild utredning varför vi inte går in i detaljer.

I vår framställning framhåller vi bl.a. att i den övervägande majoriteten av fredsinsatser där Sverige har deltagit har truppen haft till uppgift att bevara fred efter fientligheternas avslutande. Användning av våld och tvång under sådana insatser får inte gå utöver vad som medges enligt *de mänskliga rättigheterna*. Under de senaste två decennierna har svensk trupp även kommit att delta i fredsinsatser där väpnade fientligheter fortfarande pågår mellan olika stridande grupperingar. Fredsinsatsen är trots sin närvaro i ett konfliktområde inte med nödvändighet inblandad i den väpnade konflikten, utan kan ha mer begränsade uppgifter, som att underlätta humanitära hjälpsändningar eller att genom sin närvaro skydda civilbefolkningen. I dessa situationer ska fredsinsatsen iaktta *den internationella humanitära rättens regler*, men eftersom insatsen inte deltar i fientligheterna får dess egen våldsanvändning alltså inte vara mer omfattande än vad som medges av de mänskliga rättigheterna. Först om fredsinsatsen tar direkt del i fientligheterna, endera genom att med våld separera de stridande grupperna åt eller genom att delta i fientligheterna på den ena eller andra krigförande partens sida, har fredsinsatsen rätt att använda våld med stöd av den internationella humanitära rättens regler.

Vi framhåller vidare att *svensk rätt i stora delar saknar en uttrycklig reglering av fredsinsatser*. När regeringen ställer Försvarsmaktens utlandsstyrka till förfogande för fredsframtvingande insatser får det dock anses vara underförstått att styrkan ställs till förfogande med de befogenheter som följer av det internationella regelverk som gäller för insatsen, och med de begränsningar som följer av svenska lagar och regler, inklusive Sveriges folkrättsliga förpliktelser. Eftersom de allra flesta fredsinsatser inte deltar i någon väpnad konflikt och den internationella humanitära rätten följaktligen inte är formellt tillämplig utgör de mänskliga rättigheterna ett av de viktigaste internationella regelverk som ska uppmärksammas under insatserna. Enligt vår

uppfattning måste det anses vara en självklar utgångspunkt för svenskt vidkommande att Sveriges förpliktelser enligt konventioner om mänskliga rättigheter ska respekteras inte endast på svenskt territorium, utan också utanför det egna territoriet, i de fall Sverige utövar effektiv kontroll över ett territorium eller över människor, som befinner sig utanför det egna territoriet.

Vi berör också frågan om *omhändertaganden* under fredsinsatser och rekommenderar i den delen att Sverige ska stödja fortsättningen av det danska initiativet "The Handling of Detainees in International Military Operations" och verka för att frågan behandlas i EU, innan den presenteras i FN.

Internationella kännetecken i den humanitära rätten (kap. 7)

I kapitlet behandlar vi det uppdrag som vi fick genom tilläggsdirektiv att föreslå de författningsändringar som krävs för att möjliggöra *en svensk ratificering av tilläggsprotokoll III till Genèvekonventionerna* om antagande av ytterligare ett kännetecken (den röda kristallen) och göra en översyn av lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. och föreslå lämpliga ändringar. I ett inledande avsnitt redogör vi för den reglering av internationella kännetecken som finns i Genèvekonventionerna och dessas tilläggsprotokoll och i kulturkonventionen och för sedvanerätt på området. Därefter redovisar vi hur dessa regler genomförts i Sverige liksom de regler på området som finns i andra nordiska stater.

I våra överväganden framhåller vi att användningen av de kännetecken som skyddas enligt Genèvekonventionerna och dessas tilläggsprotokoll är reserverad för de fördragsslutande staternas sjukvårdsstrupper, Röda Korsets och Röda Halvmånens olika organisationer och för vissa andra i traktaterna angivna syften med anknytning till sjukvård och själavård. Under väpnade konflikter används kännetecknen för att utmärka skyddad själavårds- och sjukvårdspersonal samt andra motsvarande personer och objekt så som sjuktransporter. Att anfalla sådana anses vara krigsförbrytelser som står i strid med den humanitära rätten. Genom tilläggsprotokoll III öppnas möjlighet att vid sidan av det röda korset, den röda halvmånen och det röda lejonet och solen använda ytterligare ett kännetecken, *den röda kristallen*, samtidigt som kraven på användningen förtydligas, preciseras och utvecklas genom bl.a. den nya möjligheten att då speciella behov föreligger använda ett annat kännetecken än det en stat och dess nationella rödakors- eller rödahalvmåneförening använder. Genom att ratificera tilläggsprotokollet kan Sverige bidra till att stärka skyddet för den röda kristallen och för övriga kännetecken, som genom protokollet ges samma status som det röda korset.

I syfte att möjliggöra en ratificering av tilläggsprotokoll III föreslår vi vissa *ändringar i lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.* Sammanfattningsvis innebär förslagen att samma skydd ska gälla för det röda korset, den röda halvmånen, det röda lejonet och solen och det nya kännetecknet den röda kristallen, att svensk militär sjukvård och själavårdspersonal tillfälligt får använda annat märke än det röda korset om det kan förstärka deras skydd, att

föreningen Svenska Röda Korset tillfälligt får använda annat märke än det röda korset om det är påkallat för att underlätta verksamheten samt *att* svensk sjukvård och sjukevårdspersonal som deltar i operationer under Förenta nationernas beskydd, efter tillstånd får använda ett annat märke än det röda korset. Därutöver föreslår vi att en informationskampanj genomförs i samverkan med Svenska Röda Korset i samband med ratificeringen av det tredje tilläggsprotokollet.

Som en följd av den översyn som vi gjort av lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. föreslår vi också vissa andra ändringar av lagen. Sammanfattningsvis innebär dessa *att* föreningen Svenska Röda Korset direkt i lag ges rätt att använda det röda korset som kännetecken för sin verksamhet, *att* vissa förtydliganden görs när det gäller den svenska civila sjukvårdens möjlighet att använda det röda korset, *att* lagen kompletteras med skydd för kännetecknen för utmärkning av farliga anläggningar och av viss kulturegendom, *att* regeringen ges möjlighet att delegera tillståndsprövningen för användning av samtliga i lagen angivna kännetecknen samt *att* straffbestämmelsen preciseras och förtydligas.

Utbildning och information (kap. 8)

En grundläggande förutsättning för att humanitär rätt ska respekteras är kunskap om dess innehåll. Vikten av sådan kunskap kommer till uttryck i flera centrala traktater på området i form av krav på utbildning och information. I vårt uppdrag har ingått att följa upp i vilken omfattning och på vilket sätt svensk folkrättsutbildning i dag innehållsmässigt är relevant mot bakgrund av gällande konventionsåtaganden. Denna del av uppdraget behandlas i detta kapitel. Inledningsvis lämnar vi en redogörelse för de krav på utbildning och information som gäller enligt folkrätten. I följande avsnitt (8.2) redovisar vi den utbildning och information på området som lämnas i dag i Sverige. Som underlag för vår redovisning har vi på olika sätt, bl.a. genom de enkäter som redovisas i bilaga 6, inhämtat uppgifter från myndigheter, institutioner och organisationer. I avsnitt 8.3 redogör vi för olika synpunkter på behovet av utbildning och information som myndigheter och vissa andra lämnat till oss.

I avsnitt 8.4 lämnar vi våra egna överväganden när det gäller utbildning och information. Vi framhåller där att utbildning och information är av grundläggande och avgörande betydelse för att den humanitära rätten ska få genomslag i praktiken. De krav som folkrätten ställer när det gäller utbildning av militär och civila är inte preciserade utan det ankommer på varje stat att göra en egen bedömning utifrån den egna militära och civila organisationen. Enligt vår uppfattning bör emellertid Sverige ha höga ambitioner när det gäller de former i vilka de traktatbaserade och sedvanerättsliga kraven på utbildning och information ska förverkligas.

Vid vår genomgång har vi när det gäller *det militära försvaret* inte funnit några omständigheter som tyder på att det skulle föreligga några direkta brister som behöver åtgärdas för att leva upp till internationella krav på området även om det inte varit möjligt för oss att få en fullständig bild över utbildningen eftersom det saknas ett centralt system

för uppföljning och återrapportering av utbildningen i folkrätt. Vi förordar dock att uppgiften för de folkrättsliga rådgivarna i Försvarsmaktens krigsorganisation vidgas från att avse tillämpningen av folkrättens regler i krig och under neutralitet till att omfatta tillämpningen av även andra folkrättsliga regler av betydelse för militära insatser, främst om de mänskliga rättigheterna och andra rättsliga regler som kan aktualiseras i fredsinsatser.

När det gäller *det civila försvaret* konstaterar vi att det av den enkät som vi gjort framgår att det i dag endast är i begränsad utsträckning som det i totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12) uppställda kravet på ”tillfredställande utbildning och information” har föranlett de enligt förordningen bevakningsansvariga myndigheterna att särskilt informera om eller anordna utbildning för sin personal om de folkrättsliga regler som totalförsvarets folkrättsförordning tar sikte på. Hos flertalet av de bevakningsansvariga myndigheterna förekommer över huvud taget inte någon särskild information om eller utbildning i humanitär rätt. Klart är också att förordningens krav på utbildning och informationsspridning i humanitär rätt m.m. sedan början av 1990-talet har nedprioriteras och att den folkrättskompetens som tidigare fanns uppbyggd till stor del har förlorats. Inom flera av myndigheterna råder det en stor osäkerhet om det i dag finns något behov av särskild information eller utbildning i humanitär rätt och i så fall om vilket innehåll denna borde ha. Vi har mot den bakgrunden övervägt om det finns anledning för oss att föreslå ändringar i totalförsvarets folkrättsförordnings bestämmelse om utbildning eller därtill anknutna bestämmelser. Som vi ser det är det emellertid inte bestämmelserna i sig som utgör problem utan frågan är mer hur man på ett lämpligt sätt ska kunna åstadkomma att berörda myndigheter får det stöd som de behöver när det gäller att bedöma behovet av utbildning och att genomföra denna utbildning.

Utvecklingen talar för att det inte längre är tillräckligt att ställa krav på att varje myndighet utan närmare stöd ska förmå att på egen hand både bedöma behovet av utbildning i folkrätt inom myndigheten och också genomföra denna utbildning. *Myndigheten för samhällsskydd och beredskap* (MSB) har redan i dag ett samordningsansvar för utbildningen enligt 20 § totalförsvarets folkrättsförordning. Myndigheten har dessutom enligt sin instruktion ett övergripande ansvar för frågor om civilt försvar. MSB har också en viktig roll för att utveckla berörda myndigheters planering inför höjd beredskap enligt bestämmelserna i krisberedskapsförordningen (2006:942). Mot denna bakgrund är det enligt vår uppfattning naturligt att MSB får ett mer preciserat uppdrag att bistå andra myndigheter inom det civila försvaret vid bedömningen av behovet av folkrättslig utbildning, att verka för att alla berörda myndigheter får den utbildning och information som svarar mot deras behov och att tillhandahålla resurser för genomförande av den utbildning som behövs. Vi avstår från att lämna förslag på i vilka former ett sådant uppdrag bör lämnas men betonar att det under alla förhållanden sträcker sig väsentligt längre än vad som följer av det samordningsansvar som myndigheten har enligt totalförsvarets folkrättsförordning och att en förutsättning för att uppdraget ska kunna genomföras väl därför är att myndigheten tillförs särskilda resurser för detta.

Begreppet ”manual” används för att benämna ett antal olika publikationer av olika status. Efter ett inledande avsnitt om vårt uppdrag lämnar vi i avsnitt 9.2 en översikt över olika former av internationella och nationella manualer.

Våra överväganden redovisar vi i avsnitt 9.3. Vi erinrar där inledningsvis om att det i våra direktiv framhålls att det främsta syftet med en manual är att den ska kunna användas praktiskt. En förutsättning för att ta fram en manual sägs vara att den medför ett mervärde för berörda myndigheter inom det svenska försvaret. En manual måste vara tydlig och användarvänlig och ska på ett överskådligt, men ändå utförligt sätt, förklara hur den militära personalen får agera. Vi gör utifrån dessa utgångspunkter den bedömningen att det för beslutsfattande på operativ nivå finns utrymme för en mer överskådlig och tydlig vägledning som lämpligen kan ta formen av en manual.

Att det primära syftet med en manual är att ge vägledning för militärt beslutsfattande på operativ nivå utesluter inte att en manual också kan fylla andra viktiga funktioner och att utformningen av manualen också anpassas efter dessa. Enligt vår uppfattning måste också de folkrättsliga rådgivarna inom Försvarmakten uppfattas som en viktig målgrupp för en manual. En väl utformad manual skulle utan tvekan också vara av stor betydelse vid utbildning och övningar i humanitär rätt. Att befäl, som ska kunna använda manualen i praktiskt beslutfattande, måste utbildas och övas i dess användning är uppenbart. Även vid sidan av detta behov kan en manual vara av betydelse för att utforma och genomföra utbildning i humanitär rätt inom de olika utbildningsstegen inom Försvarmakten. Detta gäller även för den övriga personalen inom totalförsvaret som är i behov av kunskap i humanitär rätt. Sammanfattningsvis har vi funnit att en nationell manual i humanitär rätt möter en rad olika behov som sammantaget är så starka att de väl motiverar ett arbete med att utarbeta en manual.

I våra direktiv sägs att om vi finner att det finns behov av en särskild nationell manual i humanitär rätt så ska vi också lämna förslag till en sådan. Vi har inte uppfattat vårt uppdrag i den delen på det sättet att vi skulle förväntas ta fram ett fullständigt och i detalj genomarbetat förslag till manual. Vad som varit möjligt inom ramen för de resurser och den tid som kommittén haft till sitt förfogande är endast att presentera *ett utkast till en svensk manual i humanitär rätt* (se bilaga 7). Utkastet kan underlätta bedömningen av i vad mån en manual kan tillgodose de behov som berörts ovan samt fungera som ett underlag när det gäller ställningstaganden kring vilken utformning som är lämplig.

Vi berör också frågan om behovet av en manual för fredsinsatser mot bakgrund av att deltagande i sådana i dag utgör en stor del av Försvarmaktens operativa verksamhet. Den vanligaste situationen när det gäller fredsinsatser som svensk trupp deltar i är att insatsen inte deltar i en väpnad konflikt. Truppen är då inte formellt bunden av den humanitära rätten och en manual i humanitär rätt ger därför inte någon direkt vägledning. Enligt vår mening finns det emellertid ett minst lika stort behov av tydlig och strukturerad vägledning när det gäller fredsinsatser som det finns för väpnade konflikter. Starka skäl talar för

att de rättsliga frågor som är kopplade till användandet av våld och tvång inom ramen för fredsinsatser i vilka svensk trupp inte deltar i en väpnad konflikt är så pass viktiga att det borde utarbetas en manual även för detta ändamål. Med hänsyn till att avsikten är att frågan om rättsliga grunder för vålds- och tvångsanvändning av svensk militär personal och poliser i fredsinsatser ska behandlas av en särskild utredning har vi inte ansett att det legat inom ramen för vårt uppdrag att närmare överväga frågan om hur en sådan manual borde utformas.

Sammanfattningsvis anför vi vidare bl.a. följande:

En manual bör inte primärt uppfattas som en redovisning av ställningstaganden i rent rättsligt hänseende utan som *regler och riktlinjer för de egna väpnade styrkornas agerande* vid väpnad konflikt.

En manual bör ha som utgångspunkt att samma humanitärrettsliga bestämmelser ska beaktas vid genomförande av militära operationer *oavsett om det är en internationell eller icke-internationell väpnad konflikt*.

En manual bör inte begränsas till rent humanitärrettsliga regler utan också inkludera regler som grundar sig på *de mänskliga rättigheterna*. Även *neutralitets- och ockupationsrätten* bör inkluderas i en manual. Detta har dock inte omfattats av vårt utredningsuppdrag på ett sådant sätt att vi funnit anledning att utarbeta förslag till hur en manualreglering skulle se ut i dessa delar.

Försvarsmakten bör ha det formella ansvaret för både det fortsatta utarbetandet och publiceringen av en manual. En manual bör publiceras som en *stabspublikation* inom Försvarsmakten varigenom markeras att de i manualen uppställda reglerna inte är bindande i formell mening, men att militära befattningshavare är skyldiga att beakta manualens innehåll som riktlinjer. Försvarsmakten bör när de utarbetar manualen samråda med *MSB, Försvarshögskolan* och *Totalförsvarets folkrättsråd*, och utföra arbetet under medverkan av *akademiskt verksamma experter*. Samråd bör också ske med experter från *andra stater*. Arbetet med en manual bör även utföras med insyn av företrädare för *berörda departement*.

I vilken utsträckning intresset av att *internationellt tydliggöra vad som enligt svensk syn utgör gällande internationell humanitär rätt* bör tillgodoses med hjälp av regleringen i en manual bör bedömas när det finns en väl fungerande manual på plats.

Förslag till lag om ändring i lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.

dels att 1–5 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 6 och 7 §§ av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Rödakorsmärket, bestående av rött kors på vit botten, eller benämningen ”röda korset” eller ”Genèvekorset” må icke offentligen brukas annat än som kännetecken för militär sjukvård eller för militärpräster eller i fall som sägs i 2 §.

Föreslagen lydelse

1 §

Följande märken och benämningar får inte användas offentligt i andra fall än de som är tillåtna enligt 2–5 §§:

1. *det röda korset* bestående av ett rött kors på vit botten, och benämningarna ”röda korset” eller ”Genèvekorset”,

2. *den röda halvmånen* bestående av en röd halvmåne i ett vitt fält och benämningen ”röda halvmånen”,

3. *det röda lejonet och solen* bestående av ett rött lejon och en röd sol i ett vitt fält och benämningen ”röda lejonet och solen”, samt

4. *den röda kristallen* bestående av en röd ram i form av en kvadrat ställd på sin spets mot vit bakgrund och benämningen ”röda kristallen”.

2 §¹

De internationella rödakorsorganisationerna äga använda märke och benämning som avses i 1 §. Detsamma gäller utländsk nationell förening, som i sitt hemland äger offentligen bruka märket eller benämningen.

Med regeringens tillstånd må

De märken och benämningar som avses i 1 § får användas som kännetecken för militär sjukvård och för militär själavårdspersonal i överensstämmelse med vad som gäller enligt allmän folkrätt eller överenskommelse med annan stat som är bindande för Sverige. För

¹ Senaste lydelse (1979:744).

föreningen svenska röda korset och annan svensk förening, till vars uppgift hör att i krig biträda vid militär sjukvård, begagna sagda märke och benämning. Märke som nu sagts må ock med regeringens tillstånd användas som kännetecken för civil sjukvård under krig och för räddningstjänst vid kusten samt i fredstid för att utmärka fordon som nyttjas såsom ambulans och för att angiva hjälpstation som är uteslutande avsedd för avgiftsfri vård av sårade och sjuka.

Märke, bestående av röd halvmåne på vit botten eller av rött lejon och röd sol på vit botten, eller benämningen "röda halvmånen" eller "röda lejonet och solen" må icke offentligen brukas, med mindre det är tillåtet enligt avtal med främmande makt.

Det internationella kännetecknet för civilförsvaret, bestående av en liksidig blå triangel mot orangefärgad bakgrund, får inte användas offentligt utan medgivande av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

svensk del ska härvid det märke och de benämningar som anges i 1 § 1 användas. Annat märke eller annan benämning som avses i 1 § får dock användas tillfälligt om detta kan förstärka skyddet.

Under väpnad konflikt gäller vad som sägs i första stycket första och andra meningen om märke även för civil sjukvård. För svensk del förutsätter sådan användning att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer lämnat tillstånd därtill. Om särskilda skäl föreligger får ett sådant tillstånd också avse användning i fredstid. Tillstånd förutsätter i det fallet att samtycke lämnats av föreningen Svenska Röda Korset.

3 §

Vid insatser som genomförs under Förenade nationernas överinseende får svensk sjukvård och svensk sjuvårdspersonal som deltar i insatsen, efter tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, använda ett av de märken och benämningar som avses i 1 § som kännetecken.

4 §²

Internationella rödakorskommittén, Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen och de därtill anknutna nationella föreningarna får använda de märken och benämningar som avses i 1 § som kännetecken för sin verksamhet i överensstämmelse med Genèvekonventionerna av den 12 augusti 1949 angående skydd för krigets offer, med tilläggsprotokoll I–III till dessa, samt de principer som fastställs vid de internationella rödakors- och röda halvmånekonferenserna.

² Senaste lydelse (1994:1723).

Föreningen Svenska Röda Korset ska härvid använda det märke och de benämningar som avses i 1 § 1. Annat märke eller annan benämning som avses i 1 § får dock användas tillfälligt om detta på grund av särskilda omständigheter är påkallat för att underlätta verksamheten.

5 §³

Den som saluhåller vara, därpå obehörigen anbragts märke, benämning eller annat kännetecken, som avses i 1, 3 eller 4 §, eller i firma obehörigen intager sådan benämning eller eljest bryter mot de i nämnda paragrafer stadgade förbuden, straffes med böter eller fängelse.

Samma lag vare där någon offentlig brukar märke, benämning eller kännetecken som företer sådan likhet med märke, benämning eller kännetecken som avses i 1, 3 eller 4 § att förväxling lätt kan ske.

Annan svensk förening än Svenska Röda Korset, som har till uppgift att biträda vid militär sjukvård under en väpnad konflikt får, efter tillstånd av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer, använda det märke som avses i 1 § 1 som kännetecken för sin verksamhet.

6 §

Följande märken får användas offentligt som kännetecken endast efter tillstånd av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer:

1. civilförsvarets internationella kännetecken, bestående av en liksidig blå triangel mot orangefärgad bakgrund,

2. det internationella kännetecknet för utmärkande av kulturegendom, bestående av en vapensköld med spetsen nedåt och med ett blåvitt snedkors, eller i en kombination av tre upprepade sådana kännetecken, och

3. det internationella kännetecknet för utmärkande av anläggningar och installationer som

³ Senaste lydelse (1979:744).

innehåller farliga krafter, bestående av tre lysande orangefärgade cirklar placerade på samma axel.

7 §

Den som i strid med bestämmelserna i 1–6 §§ använder märke eller benämning som där avses som kännetecken, eller annars för utmärkning på skylt, anslag, vara, förpackning, eller liknande döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Detsamma gäller den som i näringsverksamhet bjuder ut vara som försetts med sådant märke eller benämning till försäljning eller som på annat sätt i näringsverksamhet använder sig av sådant märke eller benämning.

Vad som i första stycket sägs om märke eller benämning som avses i 1–6 §§ gäller också i förhållande till märke eller benämning som företer en sådan likhet därmed att förväxling kan äga rum.

I ringa fall ska inte dömas till ansvar.

1. Denna lag träder i kraft den...

2. Förbudet mot användning av de i 1 § 4 samt 6 § 2 och 3 upptagna märkena och benämningarna ska inte tillämpas i förhållande till varu- eller näringskännetecken som har registrerats eller använts före ikraftträdandet, under förutsättning att användningen inte ger intryck av att ske i skyddande syfte under väpnad konflikt.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Malmö tingsrätt, Kammarrätten i Sundsvall, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Säkerhetspolisen, Migrationsverket, Folke Bernadotteakademien, Sida, Inspektionen för strategiska produkter, Kommerskollegium, Försvarsmakten, Försvarets materielverk, Försvarets radioanstalt, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Kustbevakningen, Totalförsvarets forskningsinstitut, Rekryteringsmyndigheten, Socialstyrelsen, Smittskyddsinstitutet, Pensionsmyndigheten, Fortifikationsverket, Länsstyrelsen i Dalarna län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Statskontoret, Nämnden för statligt stöd till trossamfund, Tullverket, Finansinspektionen, Riksgäldskontoret, Skatteverket, Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet, Försvarshögskolan, Jordbruksverket, Statens veterinärmedicinska anstalt, Livsmedelsverket, Naturvårdsverket, Strålsäkerhetsmyndigheten, Post- och telestyrelsen, Trafikverket, Sjöfartsverket, Luftfartsverket, Transportstyrelsen, Patent- och registreringsverket, Patentbesvärslagen, Bolagsverket, Affärsverket svenska kraftnät, Elsäkerhetsverket, Statens energimyndighet, Riksantikvarieämbetet, Eskilstuna kommun, Göteborgs kommun, Malmö kommun, Stockholms kommun, Landstinget Sörmland, Norrbottens läns landsting, Amnesty International, Svenska kyrkan, Svenska Röda Korset och Sveriges advokatsamfund.

Försäkringskassan, Sveriges Kommuner och Landsting, Bodens kommun, Enköpings kommun, Falu kommun, Gotlands kommun, Gävle kommun, Halmstads kommun, Haparanda kommun, Jönköpings kommun, Karlskrona kommun, Karlstads kommun, Linköpings kommun, Nyköpings kommun, Nynäshamns kommun, Oskarshamns kommun, Skellefteå kommun, Skövde kommun, Sollefteå kommun, Sundsvalls kommun, Växjö kommun, Örebro kommun, Östersunds kommun, Stockholms läns landsting, Västra Götalandsregionen, Centralförbundet Folk och försvar, Civil Rights Defenders, Frivilliga försvarsorganisationernas samarbetskommitté, Rädda Barnen, Svenska avdelningen vid Internationella juristkommissionen, Svenska FN-förbundet, Svenska föreningen för industriellt rättsskydd och Svenskt Näringsliv har avstått från att yttra sig.

Yttrande har också inkommit från Sveriges Kristna Råd.